STEPP

MAGAZINE VOOR
DE PRODUCERENDE,
ONTWERPENDE,
EN TECHNISCHE KRACHTEN
VAN DE BREDE
CULTURELE SECTOR

#12
juni 2014 12 €
jaargang 3

BACK TO THE FUTURE

REACTIEVE PROJECTIE

EDITORIAAL

Met open armen zijn we ontvangen door Dominique Hellinckx in het prachtig vernieuwde CC van Asse.
Ons symposium over veiligheid werd daar meteen geïllustreerd met goede praktijken dankzij de nieuwste snufjes die in dit cultuurhuis te bewonderen zijn.
Het spreekt voor zich dat we in ons volgende magazine hier uitgebreid op zullen terugkomen.
Op het symposium gaf Marc Vandermeulen voor een bomvolle zaal een uiteenzetting over de nieuwe wijzigingen binnen VLAREM II en wat hiervan de impact is op de cultuurhuizen.
In zijn artikel 'Een oude dame krijgt een facelift' geeft hij een overzicht van wat je hieronder kan verstaan. In dit kader werden Marc Lambert en Marc Vermeulen door STEPP afgevaardigd om minister Schauvliege te adviseren in haar beleidsvorming.
In deze editie presenteren we ook een inkijk op de werking van het M HKA in hun ontsluitingstraject 'Museum op Visite'. Uit dit artikel blijkt dat zo'n project moeilijk realiseerbaar zou zijn zonder de hulp van partnerorganisaties zoals Locus, Faro en VVC.
Het culturele landschap laat amper toe om nog solo slim te spelen. Het zoeken naar samenwerkingsverbanden die voor alle partijen een meerwaarde kunnen opleveren, is een piste die we met STEPP meer en meer trachten te bewandelen.
Chris Van Goethem legt in zijn artikel 'Nieuwe werkeloosheidsregels voor technici in de artistieke sectoren' haarfijn uit wat de mogelijkheden zijn voor iemand die plots zonder werk valt.
Wat STEPP natuurlijk niemand toewenst, maar in geval van nood raden wij u aan de vacatures te bekijken op www.stepp.be
Als ik jullie niet meer zou zien bij de werkgroepen of bij een andere gelegenheid, wens ik jullie alvast een welverdiende zomervakantie toe. En hopelijk zien we elkaar terug rond oktober op ons volgend symposium.

Veel leesplezier,

Frankie Goethals,
voorzitter van STEPP

3 **Editoriaal**
6 **Hoe een terugblik ook een kijk op de toekomst kan zijn**

14 **Reactieve Projectie**
Michael Yallop
20 **Museum op visite**
Annelies Van de Vyver
24 **Portfolio**
De Pianofabriek
28 **Werfbezoek CC De Adelberg**
Jan Decalf
34 **Een oude dame krijgt een facelift**
Marc Vandermeulen
40 **450 jaar Shakespeare**
Hendrik Van Eycken
44 **Nieuwe werkloosheidsregels voor technici in de artistieke sectoren**
Chris Van Goethem
46 **Agenda & Nieuws**

CC De Adelberg, Lommel →

HOE EEN TERUG-BLIK OOK EEN KIJK OP DE TOEKOMST KAN ZIJN

In 2014 bestaat de opleiding podiumtechnieken van de Pianofabriek 20 jaar. Om dit jubileum in de verf te zetten, organiseerde de Pianofabriek in maart een expo die ook - en vooral - een overzicht is van de geschiedenis van de podiumtechniek. Samen met de studenten van de opleiding is een tentoonstelling gemaakt rond de geschiedenis van de podiumtechniek in Vlaanderen tussen 1940 en 2000. Die expo is echter nog maar een eerste stap. STEPP Magazine sprak met initiatiefnemers Pascal Verreth en Chris Van Goethem.

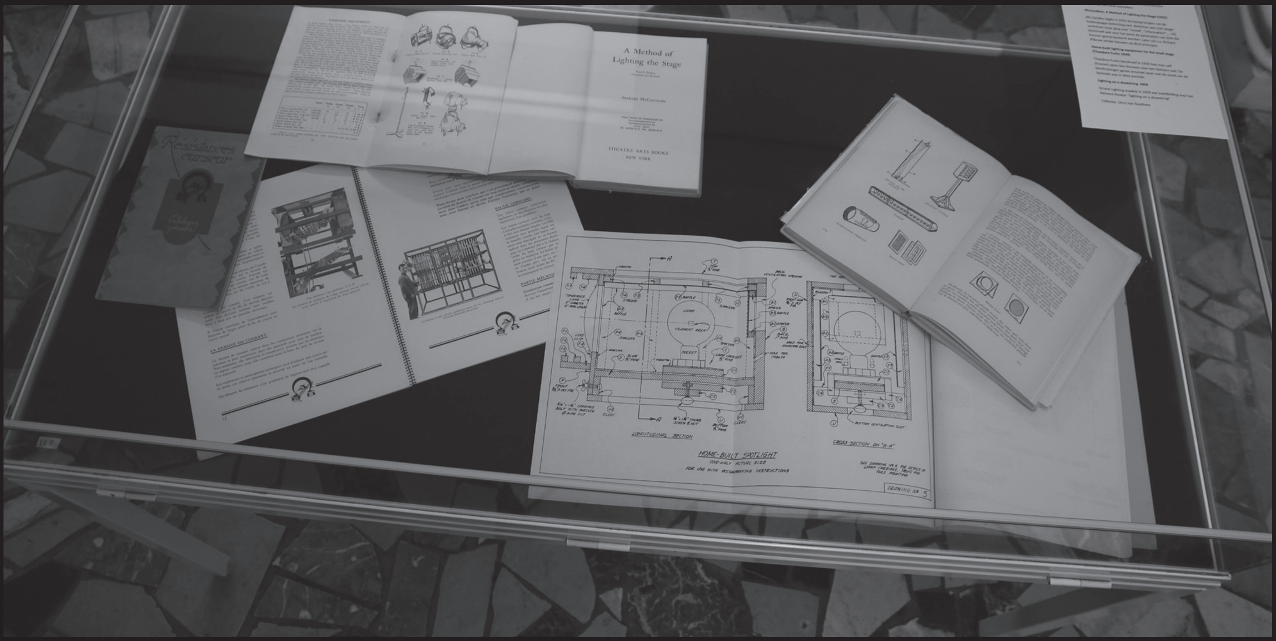

Hoe is deze expo tot stand gekomen ?

De opleiding in de Pianofabriek bestaat 20 jaar, daar wilden we iets extra voor doen. We hadden al eerder gedacht om iets rond het thema 'generaties' te doen: hoe jongere generaties iets van oudere kunnen leren en omgekeerd.

Binnen het Kenniscentrum Podiumtechnieken RITS loopt een project rond de geschiedenis van de podiumtechniek. We onderzoeken daar hoe we de geschiedenis kunnen bewaren en zichtbaar maken. Dat onderzoek moet bij voorkeur leiden tot een praktisch resultaat dat voor een breed publiek toegankelijk is. De combinatie was snel gemaakt.

Wat we heel belangrijk vonden, is dat het geen tentoonstelling werd die enkel over technische toestellen ging, maar wel één die een evolutie schetste van elektricien tot operator, van ambachtsman tot artiest. Vandaar dat de interfacing, hoe de techniek 'meespelen' mogelijk maakt, centraal staat. Het gaat over de verborgen mannen en vrouwen, de technici die je enkel ziet als het misgaat, maar zonder wie er geen voorstelling zou zijn.

Het toont ook een waanzinnige evolutie, waarin we in 50 jaar tijd van elektrisch via analoge elektronica over digitale toestellen in een virtueel tijdperk zijn beland. Het gaat om de sterkten (en zwakten) van Belgische bedrijven, die door innovatie en creativiteit soms te degelijk materiaal maakten en hun plek verloren aan grote internationale spelers. Sommige stukken zijn stille getuigen van duurzaamheid, materiaal dat in barre omstandigheden 50 jaar meegaat (en soms nog in gebruik is).

Hier wordt het verhaal verteld van de ontwikkeling van de podiumkunsten, het ontstaan van rock-'n-roll en de festivals.

Uiteindelijk wordt hier het verhaal verteld van de ontwikkeling van de podiumkunsten, de kamergezelschappen, de unieke Belgische reiscultuur, het ontstaan van rock-'n-roll en de festivals.

In de eerste plaats gingen we met de studenten van de opleiding aan de slag. Zij verzamelden alle informatie op een tijdslijn en interviewden een aantal technici die voor een bepaalde periode staan. Ze hebben enorm goed werk geleverd. Zonder hen was het niet mogelijk om dit te doen.

De lesgevers zijn dan in hun kelders en magazijnen gedoken en hebben collega's aangesproken. Zij hebben de meeste toestellen verzameld en dagen en nachten aan hun keukentafel zitten poetsen en herstellen. Er was zoveel enthousiasme dat de selectie uiteindelijk aartsmoeilijk werd. We hadden met gemak twee keer de ruimte kunnen vullen.

Pascal Verreth, opleidingscoördinator van de Pianofabriek heeft het geheel in goede banen geleid, hij zorgde voor de nodige aanmoediging, bracht al het materiaal bij elkaar en zorgde voor de lay-out en publiciteit.

Het is zeker een uitdaging geweest, want deze geschiedenis is nog nooit zo beschreven. Zoals steeds zit ons vakgebied tussen wal en schip. Is het nu roerend erfgoed, onroerend of vooral een capsule voor immaterieel erfgoed? Is het theatererfgoed of industrieel? Hoort het bij design of bij muziek? Is het kunst of techniek? Er zijn dus geen regels of voorbeelden om op verder te bouwen. Maar ik denk dat we er met zijn allen in geslaagd zijn om een mooi, inspirerend beeld op te hangen van de periode. Het was ook mooi om te zien hoe oudere technici door hun eigen geschiedenis liepen, soms een beetje nostalgisch, maar altijd met een oog op de toekomst.

Voor de jongere generatie: schets eens de historiek van de Pianofabriek

In september 1993 ging de eerste jaargang van start van de opleiding 'assistent podiumtechnicus'. Dit werd gefinancierd met middelen van het toenmalige kansarmoedefonds.

Wereldmuziek begon aan een opmars in Vlaanderen en men kwam tot het besef dat er maar weinig (geluids)technici in Vlaanderen en/of Brussel in staat waren de muziekgenres uit andere hoeken van de wereld op een degelijke manier te versterken, wegens niet voldoende inzicht in de klanken van die andere culturen. De Pianofabriek was ambitieus genoeg om dit euvel te proberen verhelpen en besloot tot het organiseren van een opleiding geluidstechnieken - niet-westerse muziek.

We beseften amper dat we de eerste waren die een opleiding tot licht- en geluidstechnicus in Vlaanderen/Brussel organiseerden. Het duurde niet lang of we kregen dan ook letterlijk honderden geïnteresseerden aan de deur die de opleiding assistent podiumtechnicus wensten te volgen, en al vrij snel werden we erkend als beroepsopleiding door VDAB en Actiris.

Eigenlijk hadden we in die eerste jaren amper budget, materiaal of infrastructuur om een opleiding licht- & geluidstechnieken op een professionele manier te organiseren. Dat het toch gelukt is, kwam door het enthousiasme en de inzet van onze medewerkers, waaronder vooral Rick Van Treeck die ondertussen al 20 jaar docent is in de Pianofabriek (en die er dus van bij de start bij was).
Instapvoorwaarden voor onze opleiding(en): ingeschreven werkzoekend of leefloontrekker zijn en kort geschoold.
Een positieve selectie naar lager geschoolden, Brusselaars, anderstaligen, vrouwen of personen die om welke reden dan ook minder kansen/mogelijkheden hebben gekregen. Hen hebben we sinds het begin van ons opleidingscentrum steeds als prioritair beschouwd. Leeftijd is geen criterium, maar het hoeft geen betoog dat voornamelijk jongeren (18 tot 30 jaar) een grote interesse hebben om in de sector van de podiumtechnieken aan de slag te gaan.

De doelstelling van onze opleidingen was en is nog steeds werkzoekenden en leefloners via een beroepsopleiding met een aangepaste technische vorming en stages voor te bereiden op tewerkstelling als (assistent-)podiumtechnicus in een cultuurcentrum, schouwburg, theatergezelschap, PA-firma, enz.

De Pianofabriek als cultuurcentrum, kunstenwerkplaats en gemeenschapscentrum is een ideale omgeving om opleidingen te organiseren. In september 2013 is de twintigste editie van de opleiding assistent podiumtechnicus van start gegaan. Vanaf 2002 organiseerden we daarnaast ook vervolmakingsopleidingen tot studiotechnicus en live-PA technicus. Ondanks een grote interesse voor deze opleidingen, zijn deze modules na 2007 gestopt wegens te beperkte doorstroomresultaten naar regulier werk.

Om aan anderstaligen meer kansen te geven om de opleiding te doorlopen en hun plaats te vinden in de sector van podiumtechnieken, organiseren we sinds 2008 een voortraject voor anderstaligen met een beperkte kennis Nederlands in samenwerking met het Huis van Nederlands (en met de steun van Actiris en VDAB). Wat betreft het aanleren Nederlands kozen we voor het werken met een Nodo-docent (Nodo= Nederlands op de opleidingsvloer).

De Nodo-docent coacht een vakdocent in taalgericht vakonderwijs. Hij werkt met de vakdocent op en naast de opleidingsvloer. De Nodo-docent observeert lessen, geeft tips over interactie, taalsteun en context en maakt samen met de vakdocent lesvoorbereidingen. Hij werkt samen met de vakdocent aan het taalkundig toegankelijk maken van

cursusmateriaal. De Nodo-docent coacht vakdocenten met het aanpakken van taaldrempels en helpt met het creëren van voldoende taalleerkansen in de vakopleiding.

Ondertussen hebben meer dan 550 cursisten in die 20 jaar één van onze beroepsopleiding(en) doorlopen. Na 20 jaar opleiding(en) zijn er nog maar weinig technische ploegen in Vlaanderen of Brussel waar geen technici werken die hun opleiding in de Pianofabriek gekregen hebben.

Meer dan enkel opleiding

Daarnaast heeft het opleidingscentrum ook steeds een bijdrage geleverd aan de professionalisering van de sector van de podiumtechnieken: we maakten deel uit van een werkgroep die de beroepsprofielen van podiumtechnische beroepen heeft opgesteld en van de ontwikkelgroep voor het opstellen van de standaard voor de ervaringsbewijzen met betrekking tot podiumtechnische beroepen, beide binnen de schoot van de SERV (Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, een overlegplatform voor Vlaamse werkgevers en werknemers, nvdr). In samenwerking met het Sociaal Fonds Podiumkunsten hebben we de eerste studie gemaakt om de sector in Vlaanderen en Brussel in kaart te brengen.

Het opleidingscentrum heeft een bijdrage geleverd aan de professionalisering van de sector van de podiumtechnieken

Samen met Kenniscentrum Podiumtechnieken van het RITS hebben we momenteel een onderzoeksproject lopen rond het opzetten van een coöperatieve voor de culturele sector. We willen nagaan of en hoe een coöperatieve organisatievorm er voor kan zorgen dat startende technici of artiesten op freelance basis een stabielere tewerkstelling bekomen met mogelijkheden voor leertrajecten en een garantie op kwaliteit voor de afnemers van hun diensten binnen de culturele sector. Of hoe individueel opererende technici of artiesten zich kunnen verenigen en wat dit voor hen en de sector kan betekenen.

Terug naar de expo zelf: welke eyecatchers en unieke stukken zou iedereen gezien moeten hebben ?

Het is moeilijk om er enkele uit te pikken. Als ik focus op Belgische bedrijven, dan denk ik in de eerste plaats aan het

zeskanaals weerstandsorgel gebouwd door Phlippo. Dit was meteen ook het campagnebeeld van de tentoonstelling. Die dingen waren niet kapot te krijgen, ze zijn tot in de jaren negentig gebruikt voor o.a. jeugdbewegingen. Naar verluidt zijn er een heel deel in 1970 met een C130 naar Congo overgevlogen om tien jaar 'independance' te vieren. Ook van Phlippo een 250W PC-tje met achterspiegellamp.

Verder natuurlijk een ADB DT1, de voorloper van de D1T2. Een analoge stuurtafel met stroomsturing en de beroemde halfronde schuifregelaars. Daardoor kon je een fade maken uit de pols, zeer ergonomisch en heel nauwkeurig. Verder een paar zeldzame ADB spots, waaronder een horizonspot met lens.

In de afdeling geluid hebben we een Televic tafel van de eerste generatie, gebouwd voor cultuurcentra. Deze komt uit de feestzaal van het VTI in Aalst en was besteld op basis van het lastenboek van het cultuurcentrum in Neerpelt, het eerste echte cultuurcentrum.

Een andere topper is een negenkanaals Faylon mengtafel met 5-DIN aansluitingen en bijbehorende multikabel. Ze is van het zelfde type als die waarop de eerste Rock Werchter is gemixt.

Naast Belgische merken staan er een aantal toestellen van buitenlandse makelij die in België courant werden gebruikt. Denk maar aan de Revox A77, de Geloso versterker, de Pipo (Pat 35) van Strand of een Golden Scan.

Uit het studiocircuit onder andere een Atari, een McBeth M5 modulaire synthesizer, tape echo's en een zeldzame Morley 'Oil Can' Electrostatic Echo.

Tot slot een paar unieke documenten uit de jaren dertig: een catalogus van ADB, een handleiding van Theodore Fuchs om je eigen houten lichtinstallatie te bouwen en 'The Method' van McCandles.

Zijn er toekomstplannen met dit materiaal?

Eén ding is duidelijk na deze tentoonstelling, er zit nog veel meer potentieel in. De belangstelling was groot en er zijn zelfs al vragen geweest om dit opnieuw te doen. Voor deze editie waren we enigszins gelimiteerd in tijd, plaats en middelen. We hebben een heel strenge selectie moeten maken en hebben zelfs tijdens de tentoonstelling nog aanbiedingen gekregen van verzamelaars.

We hebben ervoor gekozen om enkel de periode tussen 1940 en nu te laten zien, maar ook daarvoor zijn er belangwek-

kende zaken gebeurd, denk maar aan de ontwikkeling van de barok machinerie of de opkomst van de elektriciteit. De tijdslijn kan dus zeker uitgebreid worden.

Een aantal deelaspecten zijn weinig of niet behandeld. Denk maar aan de discotheekapparatuur uit de jaren tachtig, de podiummechanica, rigging, schmink, kostuum, decor en scenografie. Ook hier is nog veel mogelijk: we zijn bijvoorbeeld in contact gekomen met een verzamelaar van Rodec materiaal, een groep die disco-effecten verzamelt en iemand die letterlijk alles van Intellabeam heeft.

Maar de tentoonstelling zou ook voor een breder publiek kunnen worden uitgebouwd. Het is uiteindelijk één van de weinige momenten waarop we ons beroep zichtbaar kunnen maken en het kunnen promoten. Stuurtafels kunnen gekoppeld worden aan een lichtmaquette of een multitrack, er zouden workshops kunnen worden gegeven rond monteren met Revox of het gebruik van modulaire synthesizers.

Het concept van de tentoonstelling is omvormbaar, het kan heel eenvoudig worden aangepast aan een lokale situatie of gebeurtenis. Stel dat je cultuurcentrum zijn verjaardag viert, dan kan je eenvoudigweg een aantal belangrijke momenten toevoegen, meer focus leggen op het eigen materiaal, kortom je eigen geschiedenis in het grotere geheel plaatsen.

Op langere termijn denk ik dat een permanent museum ideaal zou zijn. Uiteindelijk hebben, zeker in de laatste eeuw, de culturele gebeurtenissen grote invloed gehad op de brede maatschappij. De perceptie van die cultuur is voor een groot stuk beïnvloed door de techniek, vaak zonder dat men het beseft. Een dergelijk museum zou dan de uitvalsbasis kunnen zijn voor reizende tentoonstellingen, workshops en onderzoek.

Hoe maak je al dat materiaal beschikbaar voor het publiek?

De tentoonstelling maakt deel uit van een groter project van het Kenniscentrum Podiumtechnieken dat de podiumtechnische geschiedenis wil bewaren en onderzoeken. In de eerste plaats willen we iedereen bewust maken van het belang van ons erfgoed. In een interview op het VRT Journaal over de film, 'The Monuments Men', omschreef George Clooney dat heel juist: het idee dat iemand de verwezenlijkingen van een eerdere generatie wegneemt en vernietigt, impliceert eigenlijk ook dat je het individu zijn geschiedenis uitwist en dus zegt dat hij niet bestaat. Dat geldt voor techniek net zo goed als voor kunst.

In de eerste plaats willen we vermijden dat wat in persoonlijke verzamelingen of in stapelplaatsen ligt weggeborgen, verloren gaat wanneer een nieuwe generatie technici aan-

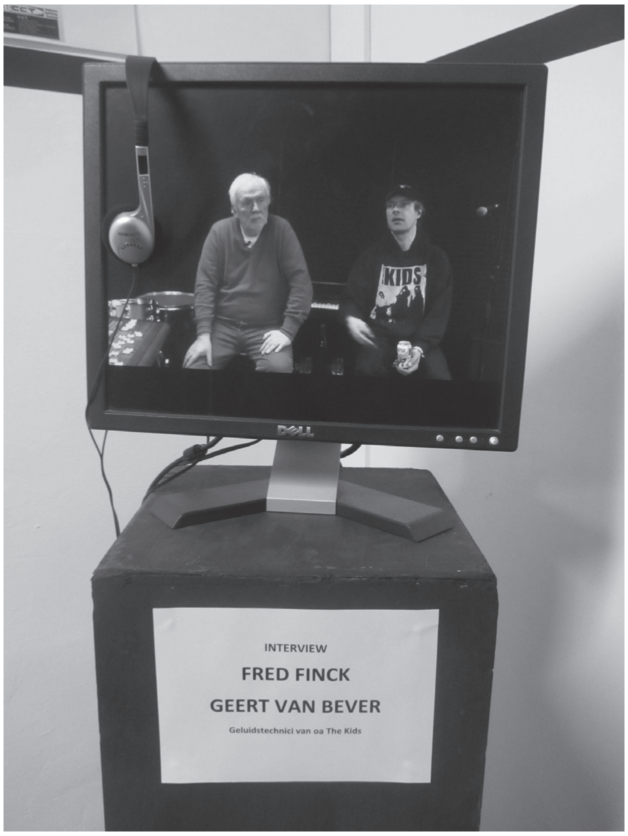

treedt die het materiaal niet langer herkent. Nog belangrijker misschien is de gesproken geschiedenis, de verhalen en ervaringen van technici die het allemaal hebben meegemaakt, de tijd om deze te bewaren is per definitie beperkt.

Het Kenniscentrum Podiumtechnieken RITS werkt daarom momenteel aan een digitaal platform om alle informatie te ontsluiten op een aangepaste manier. De bedoeling is dat verschillende verzamelaars en instellingen er hun collectie, tekstmateriaal en ervaringen op kwijt kunnen, zodat een gemeenschap ontstaat.

Het uitgangspunt is een tijdslijn waaraan gebeurtenissen, bedrijven, materialen, mensen en technische documentatie kunnen worden gekoppeld. De informatie uit de verschillende collecties kan dan per merk, per type toestel, enz. worden bekeken.

Een dergelijke verzameling is niet enkel vanuit technisch-historisch oogpunt interessant, het is onmogelijk om de geschiedenis van het theater, dans, events, etc. te bestuderen zonder de invloed van de techniek te begrijpen. Daarnaast kunnen de historische technieken inspirerend werken bij het ontwikkelen van nieuwe technieken. Denk maar aan bewegingen die met historische podiummechanica mogelijk waren en die met de huidige techniek haast onuitvoerbaar zijn of inzichten over nieuwe interfaces op basis van oudere toestellen.

Zijn jullie de enigen die hiermee bezig zijn?

Nee hoor, er is momenteel heel wat belangstelling rond het podiumtechnisch erfgoed. Naast de vele verzamelaars en bewonderaars, zijn er twee expertisecentra actief op Vlaams niveau: het Firmament dat voor het cultureel erfgoed van de podiumkunsten instaat en ETWIE dat voor het technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed instaat. Het podiumtechnisch erfgoed valt daar een beetje tussenin.

Internationaal zijn bijvoorbeeld het ABTT Historical Research Committee en de Theatre Trust in Groot-Brittannië en Initiative Theatermuseum Berlin in Duitsland zeer actief. We ontmoeten elkaar regelmatig in de OISTAT Time Line Workgroup, een werkgroep die zich specifiek met dit soort erfgoed bezighoudt.

Wat zou er in de eerste plaats moeten gebeuren?

In de eerste plaats zouden we moeten te weten komen wat er waar nog allemaal zit. In welke kelder zijn er nog unieke stukken te vinden, wie heeft nog oude documentatie liggen? We hebben daar momenteel slechts een fragmentarisch beeld van. Een systematische 'backstage survey' zoals in Engeland is uitgevoerd, zou natuurlijk ideaal zijn, maar daar ontbreekt de mankracht momenteel voor.

Voor alle duidelijkheid, het is niet onze bedoeling om al dat materiaal ergens samen op te slaan. Als het ergens veilig in een kelder ligt, of nog beter, ergens getoond wordt, is dat prima. Enkel wanneer het materiaal zou worden weggegooid, willen we het eventueel bij ons opslaan om te vermijden dat het verloren gaat.

Maar het zou ons al een heel eind vooruit helpen, mocht iedereen eens in zijn kelder / zolder kijken en ons foto's sturen van het materiaal dat daar nog ligt. Ook gegevens over de installatie van schouwburgen en cultuurcentra en oude technische documentatie zijn meer dan welkom. ■

Alle informatie is welkom bij het Kenniscentrum Podiumtechnieken via mail: chris@podiumtechnieken.be

Links
www.pianofabriek.be
www.podiumtechnieken.be/onderzoek/geschiedenis
www.hetfirmament.be
www.etwie.be
www.initiative-theatermuseum.de
Foto's Bert Van Dijck

evolution 900 Series

German Engineering—Uncompromisingly Reliable

Every detail counts for perfect live sound. Take the evolution 900 series: conceived of as a harmonically calibrated family, these high-end microphones combine demanding sound with unmatched reliability. Uncompromising stage equipment for uncompromising professionals.

evolution—One of a Kind.

sennheiser.com/evolution

SENNHEISER
The Pursuit of Perfect Sound

REACTIVE PROJECTIE

Vincent Glowinski – Méduses
Glowinski is beter bekend als Bonom, de artiestennaam waaronder hij zijn straatkunst brengt. Overal in Brussel zijn werken van hem te vinden. Afgelopen jaar werd hij uitgenodigd door Wim Vandekeybus om zijn werk in de vorm van een dansvoorstelling te presenteren op December Dance. Door middel van een camera, een computer en secure belichting vormen de bewegingen van de dansers dynamische tekeningen op het achterdoek.

MCBTH – Toneelhuis
In een aantal scènes van het drama MCBTH krijgen projectoren de rol van een schijnwerper. Door middel van een Kinect, een computer en een projector kunnen de acteurs belicht worden door een uitsnijding van de omtrek van het lichaam. De projecties moeten het innerlijke van de personages belichamen en tegelijk roepen de projecties beelden op van natuur en technologie.

Exile
Het Oostenrijkse dansgezelschap Exile houdt zich al bezig met reactieve projectie vanaf het moment dat de technologie dit mogelijk maakte. Regisseur, choreograaf en componist Klaus Obermaier heeft inmiddels een hele reeks voorstellingen op zijn naam staan. De communicatie tussen performer en technologie staat centraal in het werk van Exile. De technologische ontwikkeling verloopt voornamelijk in samenwerking met ARS Electronica Centre in Linz.

Foam – Michael Yallop

Projectie werd al regelmatig ingezet vanwege de scenografische en lichttechnische mogelijkheden. Door projectie reactief te maken, wordt het meer en meer een medespeler. Over het algemeen vinden we dit fenomeen terug binnen het bewegingstheater. De kracht van reactieve projectie zit in de directe link die gelegd wordt tussen de performer en de projectie. De dynamische bewegingen en de timing van de performer, de spanning en het gevoel van dat moment hebben direct invloed op de projectie. Het reactieve systeem geeft de performer meer vrijheid dan mogelijk is bij voorgeprogrammeerde visuals. Op deze manier kunnen het gevoel, de dynamiek en het ritme optimaal worden uitvergroot en worden versterkt. Dit kan dan resulteren in een betere beleving van de voorstelling.
Reactieve projectie is een begrip dat niet meteen bij iedereen in de sector een belletje zal doen rinkelen. Er begint misschien iets te dagen bij het begrip interactieve video. Interactie impliceert echter dat er een wisselwerking ontstaat tussen twee personen. Doordat beide personen zich bewust zijn van de context, hebben ze de mogelijkheid zich op een onverwachte manier te gedragen. Dit is echter niet het geval bij reactieve projectie, hierbij kan men altijd verwachten wat er geprojecteerd gaat worden. Als er geprogrammeerd is dat de geprojecteerde vogel de performer moet gaan volgen, dan zal de vogel niet ineens in een dinosaurus veranderen (hoewel niets zeker is in het geval van programmeerfouten of softwarebugs).
De technische basis voor reactieve projectie bestaat uit drie delen. Een sensor, een videoprocessor en een projector. Een simpel voorbeeld: de performer bedient met een afstandsbediening een VHS-speler, waarna het beeld wordt geprojecteerd op de scene. In dit geval is de afstandsbediening de sensor en de VHS-speler de videoprocessor. De actie van de performer resulteert in een reactie van de projectie. Om de performer meer vrijheid te geven, kan in plaats van de afstandsbediening een camera worden gebruikt. Als in plaats van de VHS-speler een computer wordt ingezet als videoprocessor, kan de lichaamsbeweging bijvoorbeeld de intensiteit van de projectie beïnvloeden.
Sensoren kunnen variëren van Xbox Kinect camera's tot solar sensoren en van infraroodcamera's tot iPhones. Voor welk systeem wordt gekozen, hangt af van het doel.

Mark Coniglio is één van de pioniers van reactieve projectie in het theater. Als muziekcomponist ging hij aan de slag met danseres Dawn Stoppiello en samen onderzochten ze de relatie tussen het menselijk lichaam en technologie. In het begin resulteerde dit in een reactief systeem waarbij lichaamsbewegingen werden omgezet in midi-geluidssignalen door middel van sensoren op het lichaam.
De samenwerking werd voortgezet in de vorm van het dansgezelschap Troika Ranch, dat tot op de dag van vandaag de

Apparition, © Exile, 2004

relatie tussen lichaam en technologie gebruikt als hoofdonderwerp van de voorstellingen. Om het werk van Troika Ranch mogelijk te maken, ontwikkelde Mark Coniglio eind jaren negentig de software ISADORA voor live digitale videoprocessing. Tegenwoordig is ISADORA publiekelijk verkrijgbaar en wordt het veel gebruikt binnen de theaterwereld.
Alternatieven voor ISADORA zijn onder andere Cycling '74 Max en het open source programma Processing. Beide programma's vergen echter meer kennis voor het gebruik. Bij Processing wordt er zelfs van de gebruiker verwacht een versimpelde versie van Java code te kennen en te kunnen schrijven.
Een alternatief voor het gebruik van deze systemen kan je maken door het schrijven van specifieke software voor een voorstelling. In dat geval kan een softwareprogrammeur betrokken worden bij de productie. Idealiter heeft de programmeur kaas gegeten van de theaterpraktijken en begrijpt de ontwerper/regisseur de wereld van programmeerpraktijken, zodat beiden zich bewust zijn van de artistieke wensen en de technologische grenzen.

Gebruik maken van reactieve projectie is altijd een inhoudelijke keuze. De meerwaarde moet dan ook helder zijn: als hetzelfde effect bereikt kan worden zonder reactiviteit, kan je de noodzaak ervan betwijfelen. Als projectie onderdeel wordt van de productie, zal dat gevolgen hebben voor het artistieke team. Afhankelijk van de grootte en het budget van de productie wordt dit onderdeel ondergebracht bij de lichtontwerper of er wordt er een projectieontwerper aangenomen.
Voor een projectieontwerper is het van belang goed te blijven communiceren met de lichtontwerper, de kostuumontwerper en de decorontwerper, omdat lichttechnische en beeldende eigenschappen een directe relatie hebben met alle facetten van de scenografie. Wanneer de projectie op een reactieve manier gebruikt wordt, is er eigenlijk een extra performer aangenomen. De rol van de regisseur of choreograaf wordt dan cruciaal. Op welke manier reageert de projectie? Wanneer? In welke beweging? Deze vragen moeten dan maar door de regisseur of choreograaf beantwoord worden.

Apparition, © Exile, 2004, Fotograaf: Lien Geleyn

Voor de thesis 'Reactieve Projectie' ging ik de technische uitdaging aan om zelf een reactief systeem op te stellen, om te onderzoeken of ik de inhoudelijke keuze voor reactieve projectie kon beargumenteren in een twintig minuten durende voorstelling (getiteld FOAM) waarbij een performer een reactieve projectie als tegenspeler krijgt. Het doel was de mogelijkheden van reactieve projectie te presenteren in een korte voorstelling in plaats van in een droge technische demo. Sid van Oerle, student Drama aan RITS School of Arts, werkte mee als performer en conceptontwikkelaar. Muzikale begeleiding werd verzorgd door Indra Aubroeck. Wanneer er, zoals in dit geval, geen budget beschikbaar is, wordt de materiaalkeuze beperkt tot wat voorhanden is of beschikbaar wordt gesteld.

Als videoprocessor gebruikte ik mijn Macbook Pro met de software Max 6 van Cycling 74' en als sensor een Firewire camera die beschikbaar werd gesteld door CREW, kunstcollectief in Brussel. Om de camera in het donker te kunnen laten zien, gebruikte ik zelfgebouwde infrarood schijnwerpers. Voor de projectie werd er een short-throw projector beschikbaar gesteld door het RITS.

Vaak is het vertrekpunt van een voorstelling een script, een artistiek idee of een educatief doel, minder vaak gaat het om een technisch verlangen. Voor dit afstudeerproject Podiumtechnieken was dit laatste wel het geval. Na een testfase om de mogelijkheden van het systeem te onderzoeken, hebben Sid en ik een concreet inhoudelijk concept bedacht voor een performer en een reactieve projectie. Dit leidde tot een bewegingsperformance waar in twintig minuten iemand de lijdensweg van Alzheimer doormaakt. De projectie staat symbool voor de rode draad van het leven die de patiënt soms verliest, laat verbazen of tegenwerkt. Door beperkte repetitietijd werd de voorstelling getoond als een 'work in progress', een onderzoek.

De setting was simpel, Sid bewoog zich in een speelvlak van vijf bij vier meter en hij werd belicht door de projectie die over dit gehele speelvlak was uitgespreid. Boven het speelvlak hing de camera. Om ervoor te zorgen dat de videoprocessing niet werd belemmerd door de duisternis of door de projectie, werd het zichtbare licht geblokkeerd voor de camera. Twee LEE-filters 735 en twee LEE-filters 106 vormden een perfecte filter voor het blokkeren van het zichtbare lichtspectrum.

MCBTH © Toneelhuis

In tegenstelling tot het menselijk oog, is een camera wel gevoelig voor het infrarode lichtspectrum. Door middel van infrarood schijnwerpers met ledlampen werd het speelvlak voor het oog onzichtbaar belicht.

FOAM bestond uit drie fundamentele delen. In deel 1 verliest de patiënt meer en meer de controle. Hij wordt belicht door zijn eigen silhouet dat in het begin duidelijk met hem is verbonden, maar daarna begint te vertragen of soms zelfs zijn eigen weg gaat. In deel 2 komt de patiënt terecht in een soort droomwereld waar kleurrijke substanties opkomen en weer verdwijnen, gelinkt aan zijn bewegingen op de speelvloer. In het laatste deel gaat de patiënt de confrontatie aan met de duisternis. Zijn bewegingen bepalen wanneer hij belicht is en wanneer niet. De strijd put de patiënt uit en uiteindelijk kwijnt hij weg in stilte.
Voor het eerste deel werd het live beeld gemanipuleerd in Max 6 door middel van vertragingen op het beeld. Om de projecties hun eigen leven te laten leiden, werd het beeld live opgenomen en kortstondig afgespeeld. De controle hiervan lag in de handen van de operator. Voor het tweede deel werd 'tracking' toegepast: in Max 6 werd de positie van de performer geanalyseerd om de kleurrijke substantie te laten verschijnen en verdwijnen. Voor het laatste deel werden de waardes van de tracking gekoppeld aan de parameters van 'fractal noise', het visuele effect dat als basis dient voor allerlei grafische toepassingen om ergens structuur aan te geven.

Tijdens de ontwikkeling van FOAM is gebleken dat voor het creatief proces van een voorstelling waarin reactieve projectie een grote rol speelt, trial and error onontbeerlijk zijn. Veranderingen kosten veel tijd, omdat deze softwarematige aanpassingen vergen. Als gekozen wordt voor reactieve projectie als onderdeel van een voorstelling, is het daarom aan te raden het reactieve projectiesysteem grotendeels operationeel te hebben voordat de productie in repetitie gaat.
Conceptueel zou reactieve projectie meer gezien moeten worden als een medespeler dan als een toevoeging aan de voorstelling. Alleen dan kan er een nieuwe dimensie ontstaan tussen technologie en performer. ■

Een opname van FOAM is te vinden op http://www.michaelyallop.com/video#0

BOSE
When it comes to designing sound systems, there's no such thing as an easy installation. But no matter the size or shape of the room,
I need to deliver concert-quality sound to every seat in the house.
ROOMMATCH®
PROGRESSIVE DIRECTIVITY ARRAYS
With RoomMatch®, Bose seeks to deliver consistent tonal balance from left-to-right and front-to-back, together with highest audio performance. Developed with 42 symmetric and asymmetric coverage patterns, each module has specially designed waveguides and proprietary interference-free acoustic summation. The arrays allow for equal acoustic spacing and continuous summation across modules for each specific installation, avoiding wall reflections.
The result: consistent coverage across the listening area and superior vocal clarity.
Learn more at pro.bose.com

MUSEUM OP VISITE

Annelies Van de Vyver

Een museum kennen we als een permanente instelling die een collectie kunst verwerft, behoudt en presenteert. Daarnaast zorgt het museum voor het onderzoeken en documenteren van kunst, om er dan ook de nodige ruchtbaarheid aan te geven. Het doel van deze inspanningen is studie, educatie en genoegen, zoals The International Council Of Museums omschrijft in haar definitie van een museum. De ontsluiting van de collectie gebeurt bijvoorbeeld door het organiseren van tentoonstellingen binnen de infrastructuur van het museum. Dat is voor de doorsnee bezoeker de meest bekende manier waarop een museum haar stukken toont. Een museum als het M HKA past echter meerdere manieren toe om deze functie in te vullen.

Het M HKA kent bijvoorbeeld ook een intensief bruikleenverkeer. Het verzorgt leenbeurten aan andere musea waarbij in 2013 alleen al 260 werken werden uitgeleend voor 38 internationale tentoonstellingen en 60 werken voor 19 lokale tentoonstellingen. Er zijn ook een 120-tal langdurige bruiklenen aan overheidsinstellingen of ministeries. Dit betekent een intensieve logistieke beweging om al deze bruiklenen uit te voeren. Het omvat het geheel van manipulaties, de opslag, het verpakken en het transport van kunst.
Daarnaast engageert het M HKA zich ook in samenwerkingen die meer zijn dan louter bruiklenen. Een dergelijk ontsluitingstraject is 'Visite': een project dat een katalysator wil zijn om de kracht van beeldende kunst expliciet in te zetten in een lokale context. M HKA-directeur Bart De Baere: "Dankzij 'Visite' kunnen de kunstwerken van de Vlaamse Gemeenschap even andere hoeken van hun thuisbasis – de maatschappij – opzoeken, om daarna verrijkt met inzichten terug te keren naar het huis dat zorg voor hen draagt, het museum. Dankzij dit traject worden een aantal werken op die manier opgeladen. Het M HKA kijkt alvast uit naar de verhalen en inzichten die ze achteraf met zich zullen terugbrengen."

'Visite' is een samenwerking tussen Locus, het M HKA en respectievelijke culturele centra. In 2014 zijn er visites gepland in Bornem, Genk en Diest. Elk van deze projecten is uniek in de keuze van de kunstwerken, in de omgeving waarin

de werken terecht komen en in de manier waarop de kunst in dialoog gaat met de lokale context. Het M HKA biedt niet enkel hedendaagse kunstwerken uit de collectie aan, maar ook expertise en advies voor de duur van het samenwerkingsproject.

Het visiteproject in Bornem werd geopend op 3 mei en loopt elk weekend tot 25 mei. Het betreft het tentoonstellen van 48 kunstwerken op verschillende plaatsen in de gemeente. Een dergelijke opstelling betekent toch wel een andere aanpak wat betreft productie en logistiek in vergelijking met een tentoonstelling binnen de infrastructuur van het museum. De voorbereiding op het verhandelen duurde vijf dagen met een team van vier personen. De keuze van de kunstwerken werd bepaald door het M HKA, met als focus de lokale context en de plek van bestemming. Alle kunstwerken werden geïnspecteerd, voorzien van een conditierapport, verpakt en vervoerd naar de verschillende locaties. Deze locaties zijn in dit geval echt heel verscheiden: een park, privéwoningen, een leegstaande winkel met hangar, een kasteeltje, een kerk...

De kunstwerken zijn ook heel verscheiden in hun vorm en omvang. Het gaat meestal over driedimensionale werken maar er zijn ook tweedimensionale werken en videowerken ingezet. In dit geval worden zelfs het kleinste en het grootste driedimensionale werk uit de collectie getoond. Het kleinste werk is een naald en het grootste een kunstwerk van 250 meter lang.

Ter ere van Visite Bornem werd er van het grootste werk in de collectie 'Extra Terrestrial (Shadow of an Extraterrestrial Man)' van James Lee Byars een replica gemaakt zodat dit werk, tijdens de feestelijke opening en met de hulp van het aanwezige publiek, kon worden opengerold op het terrein van het Kasteel d'Ursel. De laatste keer dat dit gebeurde, met het originele werk, was in 1976, in aanwezigheid van de kunstenaar. Het ontrollen gebeurde toen op de Meir in Antwerpen, voor het Internationaal Cultureel Centrum, de voorganger van het M HKA. Het originele werk werd onlangs gerestaureerd maar blijft te fragiel om opnieuw te worden ontrold.
Met een dergelijke variatie in werken en locaties komt het er op aan om een goede planning te maken en creatief om te springen met onverwachte moeilijkheden. Het volledige team werkte telkens op eenzelfde locatie voor het opstellen van de verschillende werken. Het cultureel centrum gaf daarbij een halve dag ondersteuning met twee techniekers. Wat het werk heel aangenaam maakte, was het enthousiasme van alle medewerkers van het cultureel centrum, de buurtbewoners en van de mensen die hun woning ter beschikking stelden. Velen kwamen al op voorhand eens een kijkje nemen of zochten graag mee naar oplossingen voor moeilijkheden die zich voordeden. Bijvoorbeeld, hoe krijg je een kunstwerk van 380kg in de tuin van een historische privéwoning, wanneer

Guillaume Bijl, Mon Chalet (in opbouw), 1987, Foto Muhka (Jurgen Addiers)

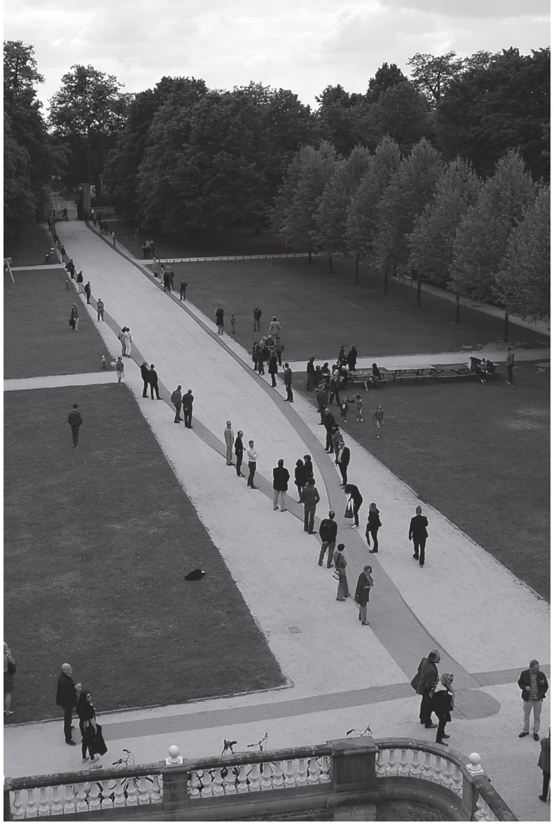

James Lee Byars,
Extra Terrestrial (Shadow of an Extraterrestrial Man),
Foto MUHKA Jurgen Addiers

Foto © MUHKA Jurgen Addiers

de enige weg naar de tuin recht door de woonkamer met parketvloer gaat, voorafgegaan door enkele dorpels? Een toch ietwat andere situatie dan die in het museum met haar vlakke vloeren, goederenliften, vorkheftrucks en veel manoeuvreerruimte. De installatie van een houten chalet op de volle grond in het bos moest het ditmaal doen zonder transpaletten en zonder elektriciteit, maar wel met regen. De kunstenaar wenste in dit geval geen gebruik te maken van batterijen en dus werd het dichtstbijzijnde stopcontact op 150 meter afstand gevonden om het werk te voorzien van de nodige stroom. En zo vraagt elk kunstwerk een eigen aanpak. Er zijn ook kunstenaars die hun werk telkens zelf komen installeren en zo opnieuw een unieke versie van het werk neerzetten. Hedendaagse kunst vraagt op gebied van behandeling ook een andere aanpak dan kunst uit de 19e eeuw of andere kunstvormen. De grote verscheidenheid aan verschijningsvormen van hedendaagse kunst - waaronder tekeningen, schilderijen, lichtkunstwerken, geluidskunstwerken, sculpturen, foto's, film en video's - en de vele materialen die pas in de 20ste eeuw werden ontwikkeld, vragen om een specifieke expertise in behoud en verhandeling. Deze expertise heeft het M HKA sinds haar ontstaan in huis opgebouwd en ze blijft deze verder verfijnen en ontwikkelen.

In het Vlaamse kunsten- en erfgoedveld is het hanteren van kunst in geprofessionaliseerde vorm nog jong. Faro, het Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed, organiseert nu voor een tweede maal workshops rond dit thema.
De verdere professionalisering van deze expertise op het gebied van het hanteren van kunst is een zeer gunstige evolutie. Het is een steun voor elk initiatief om kunst buiten de muren van het museum te laten treden en dit op een verantwoorde manier op het vlak van behoud en beheer van kunst. En als museum hebben we niet liever dan dat onze collectie het huis verlaat en op visite gaat. ■

Annelies Van de Vyver is Building en Facilities Manager van het M HKA. Daar coördineert ze het team dat met art handling wordt belast.

Meer info over 'Visite' vind je op www.muhka.be
Je kan ook alles online ontdekken via http://ensembles.mhka.be/

TD 24

AIWA
DYNAM!C

REVOX
M.3500

MODEL 635

Foto's © Bert Van Dijck

WERFBEZOEK CC DE ADELBERG

Jan Decalf

Plan uw trekken

Regelmatig kan je in dit periodiek artikels aantreffen over infrastructuur – in september hebben we er nog een heel nummer aan gewijd – en meestal duurt het niet lang of je hoort op de achtergrond de litanie van problemen met budgetten, vastgelopen aanbestedingen, knorrige techniekers die moeten werken met iets waar ze niet om hadden gevraagd... Niet zelden is die klaagzang volkomen terecht en draait een grote technische investering uit op een compromis waarmee het aanmodderen blijft. Maar het kan ook een verhaal met een gelukkige afloop worden. Dat bewijst het geval van CC De Adelberg in Lommel, waar sinds het begin van dit seizoen een nieuwe trekkeninstallatie in gebruik is.

Het kan natuurlijk aan de hartelijkheid van de Limburgers liggen, maar wie De Adelberg binnenstapt, merkt meteen welke sfeer er heerst. Zoals bijna overal is de technische ploeg er onderbemand en overwerkt, maar ze doen er hun werk met veel goesting en vakkennis. En net zoals de technici in vele andere theaters, bouwen ze boutje bij boutje aan de inrichting van hun huis. In Lommel zijn ze met de aanpassingen wel een stuk verder gegaan.
Het begon met de oude trekkenwand die aan vervanging toe was. De handbediende trekken hadden een maximale belasting van 120 kilo en het was onbegonnen werk om er mee te voldoen aan de eisen die de meeste producties stellen. Niet alleen was het bedienen en het opladen fysiek erg zwaar, het leidde ook tot risicovolle situaties. Kortom, tijd om de kap te moderniseren en te mechaniseren. Muddy Waters heeft per slot van rekening niet voor niets de elektriciteit uitgevonden.

Optrommelen

Na een aanbestedingsprocedure die wel wat voeten in de aarde had, kreeg het studiebureau TTAS de opdracht om een nieuwe trekkeninstallatie op papier te zetten. Zij maakten een vooronderzoek en schreven het bestek uit. Het uitvoeren kwam in handen van Stapotech, een klein familiebedrijfje, maar in de sector lang geen onbekende (zie kaderstukje).
CC De Adelberg is één van die vele cultuurcentra in Vlaanderen die een dak biedt aan allerlei vormen van kunst en cultuur: een polyvalente zaal, met een roltribune en zo'n 500 zitjes. Dit soort zalen vraagt om een technische installatie die op hun noden is afgesteld. Ze werken met een beperkt budget en beschikken meestal niet over een toneeltoren (de installatie moet dus geen grote decorstukken uit het zicht kunnen hijsen).
Het is net de manier waarop Han Stakebrand een oplossing kon bieden voor de specifieke vereisten en de functie van de ruimte, die deze set zo opmerkelijk maakt. Zijn ontwerp van een trommeltrek is ideaal voor een installatie van deze omvang. Zo'n type trek is eenvoudig (nuja) in te bouwen, met een korte montagetijd. Op nog geen twee weken tijd was de oude wand (overigens nog door vader Stakebrand geïnstalleerd) gesloopt en zat de nieuwe op zijn plaats.
Bij deze installatie wordt voor elke trek een versterkte as aangedreven met daarop een aantal trommels waarrond de staalkabels lopen. De trommels worden uit aluminium gedraaid en zorgen voor een bijzonder soepele en geruisloze gang. Deze opstelling is uitermate geschikt voor zalen met een beperkte hijshoogte, horizontale krachten in de kap worden geëlimineerd en bovendien is het systeem eenvoudig, onderhoudsvriendelijk en (dus) betaalbaar.

De sturing

De hardware mag dan al beproefde technologie zijn, nieuw voor dit theater is het besturingssysteem. Dit is volgens de D8+ norm gemaakt (dat wil zeggen geschikt voor stilhangende lasten waar mensen onderdoor lopen) en is zo ontworpen dat de technicus die het hijsen of neerlaten van de lichtbruggen bedient, altijd zicht heeft op wat er op scène gebeurt. De eenvoudige display met toetsscherm toont het volledige kapoverzicht.
Het was de bedoeling om een SIL 2 (Safety Integration Level) niveau te halen, maar toch een betaalbare besturing te behouden. 'Geen automatisch bedrijf, dat je niks ziet en alles binnen veilige marges trekt', zegt Han. Het besturingssysteem heet dan ook niet voor niks Sencillo (Spaans voor 'eenvoudig'). Alles wordt wel met het nodige gevoel voor degelijkheid uitgevoerd (dubbele remmen, tweevoudig koppel, tienvoudige zekerheidscoëfficiënt op de kabels). 'Er hangen nu ook fatsoenlijke buizen in, met een grotere wanddikte. Als je vroeger een paar lampen inhing, was je trek één groot wasbord.'
De besturing is ook ontworpen op gebruiksgemak. 'Het voordeel van dit systeem is dat je kan jojoën. Als je een lamp moet bijstellen en je kan er niet met je hoogtewerker bij, dan ga je met je buis op en neer. Nou, dit systeem stopt precies iedere keer bovenaan en onderaan. Het heeft bovendien een

> **De hardware mag dan al beproefde technologie zijn, nieuw voor dit theater is het besturingssysteem.**

acceleratie/deceleratie-functie, een rustige aan- en uitloop. Dat spaart al een pak op hete lampen die breken omdat een trek bij afbouw bruusk wordt geremd.' Dit is een aspect dat de ploeg ook gebruikt om de zware armaturen van het bewegend licht in en uit hun kisten te tillen.
Het was net de bedoeling om de bediening eenvoudig te houden. 'Je kan eventueel een startvertraging maken voor een changement, een wave als je wil, maar geen cues. Dat kan wel met veel grotere besturingssystemen, maar dit blijft gebruiksvriendelijk en veilig. Mede dankzij dat kapoverzicht.'
'Dit systeem is uitermate geschikt voor kleinere theaters, met een kaphoogte van een meter of twaalf. Het is in principe niet beperkt in aantal trekken, maar we zijn gestopt bij 40, omdat het dan wat onoverzichtelijk wordt en je moet gaan doorschuiven op je beeldscherm. Hier heb je geen SIL 3-systeem nodig met twee computers die mekaar controleren: je hebt hier geen changementen. Alles wat er inhangt is licht en tijdens de voorstelling gaat niks op en neer. Geen PC, wel PLCs die alles regelen. Een gelijkaardige installatie met SIL 3-beveiliging kan je makkelijk drie keer zo duur uitkomen. Dat is voor

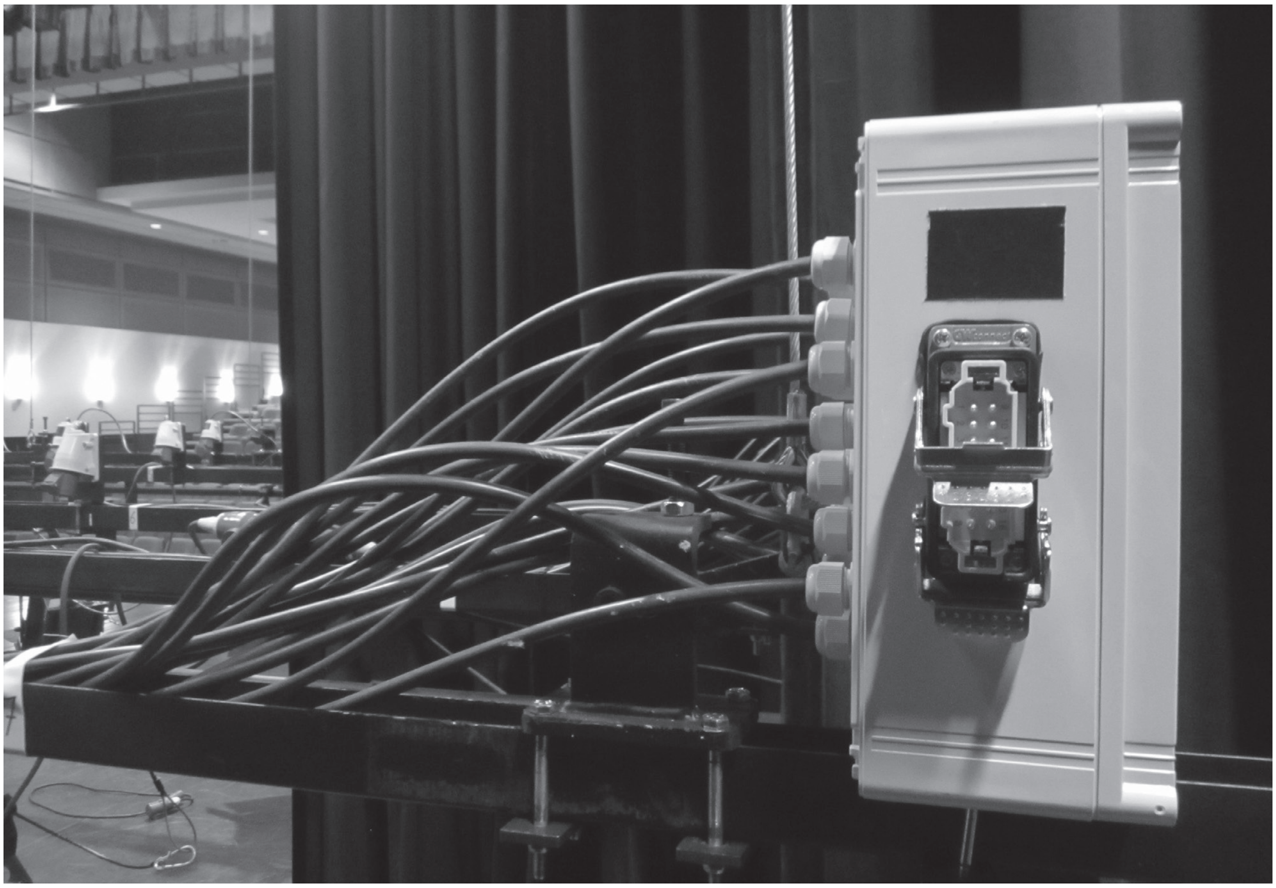

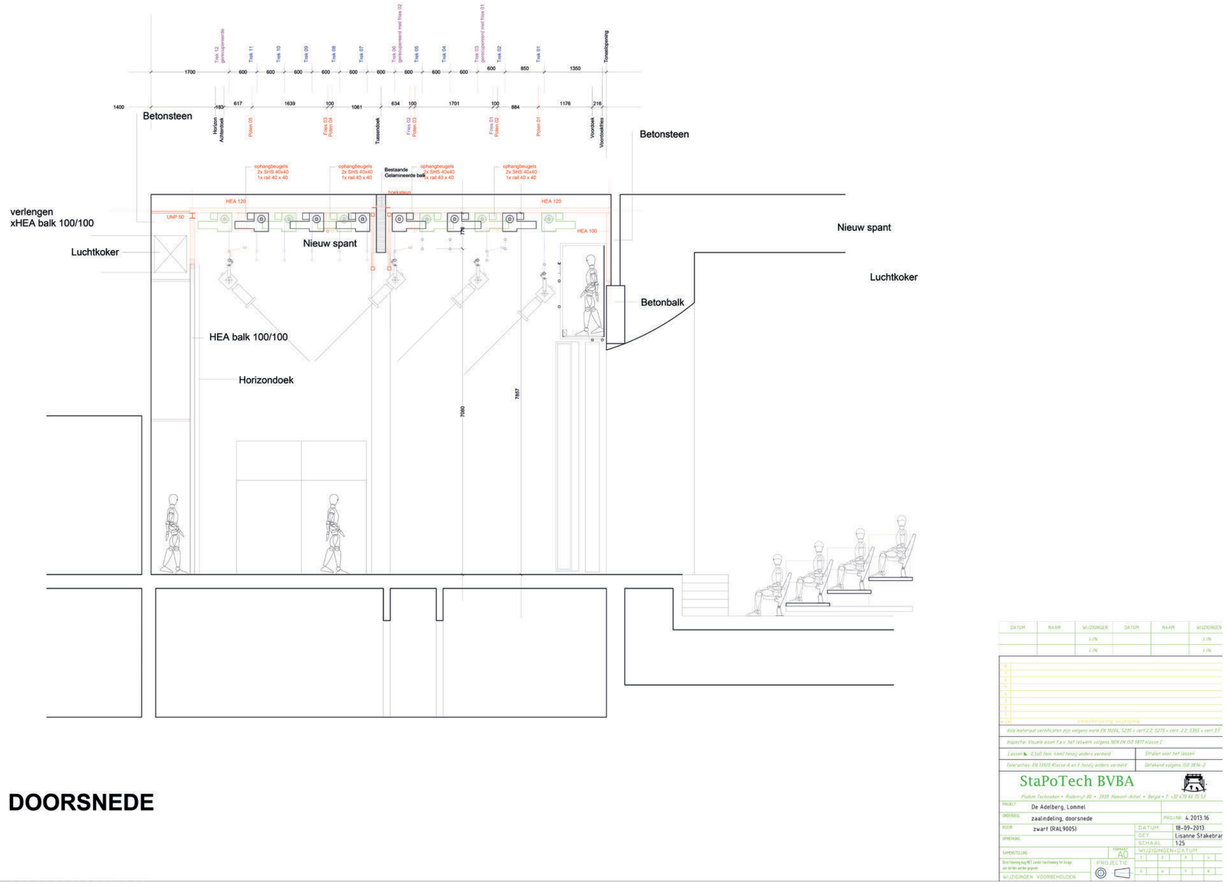

DOORSNEDE

een theater als dit een grote drempel.'

Uiteindelijk werd het een samengaan van oud en nieuw: door het toepassen van beproefde technologie is de installatie tegelijk flexibel en future proof. De bedrijfszekerheid en de eenvoudige bediening wordt verzekerd door de keuze van hoogwaardige, solide componenten. Alle stalen constructiedelen en mechanica worden in het bedrijf in Hamont-Achel gebouwd. 'Al het las-en freeswerk doen we zelf, alleen de software van de besturing wordt uitbesteed', zegt Han, 'dat is een vak apart.'

De fout die gemeentes maken, is dat ze alleen maar op kostprijs bepalen.

'Ik wil me echt specialiseren in de kleinere projecten, niet meer in dat hele grote. Dit valt nog te behappen en bovendien is er zeker een markt voor iets waardoor de kleinere zalen zich een fatsoenlijke installatie kunnen aanschaffen.' De fout die gemeentes maken, is dat ze alleen maar op kostprijs bepalen. Zo krijg je de grootste bocht in huis. Meestal wordt er ook geen budget voorzien voor het onderhoud van de installaties.'

De customizers

Nu is het verzinnen van praktische, werkbare en betaalbare oplossingen voor de noden van het theater een sterkte, ook naar de verzuchtingen van de technische staf van het theater werd geluisterd. Zelfs na de oplevering bleef de aannemer beschikbaar om de laatste plooien glad te strijken en kinderziektes te verhelpen.

Voor Stakebrand is het betrekken van de technici een evidentie. 'Dat zijn immers de mensen die ermee moeten werken.' Maar dat de mensen op de (toneel)vloer zoveel inspraak

Wie is Han Stakebrand?
Han bouwt al heel zijn leven lang trekkeninstallaties, hijsbruggen en allerlei anders wat van staal in het theater wordt gebruikt. Hij leidt een klein familiebedrijf waar inmiddels al de vijfde generatie (licht)bruggenbouwers aan de slag is. Als je de man ontmoet, heb je meteen door wat soort vlees je in de kuip hebt: handen doorgroefd van ijzervijlsel en snijolie, dit is geen bedrijfsleider met pak en das. De man heeft door de jaren heen een doorzicht opgebouwd in de technische behoeften van een theater. Hij bedenkt, ontwerpt en fabriceert oplossingen en verbeteringen, van een eenvoudige doekenklem tot een heel trekkensysteem. Wanneer zijn ideeën door anderen worden gekopieerd, ziet hij dat als een compliment.

Maar ook buiten de theaterwereld zoekt men hem op voor zijn kennis en creativiteit. Zo maakte hij onlangs vijf containers waaruit een led-scherm kan worden opgevijzeld. Die worden bijvoorbeeld bij grote manifestaties gebruikt als meldingsbord. 'Dat zijn leuke projecten, daar kan je je ei in kwijt.'
In januari werd Han samen met Louis Janssen (van Theateradvies BV) bedacht met de Gouden Krommer (Dat is een pin om decorstukken bij mekaar te houden, n.v.d.r.), een eerbetoon voor theatertechnici met 40 jaar dienst. 'Bij grote uitzondering, want ik werk niet op het toneel. Totaal onverwacht was dat.'

De duivel zit in de details: het bijzonder handige, maar eenvoudige stelsysteempje waarmee je een trek zelfs onder belasting kan uitvlakken en de geïntegreerde stopcontacten

krijgen, is niet overal zo vanzelfsprekend. De techniekers steken niet onder stoelen of banken dat ze van hun bestuurders veel vrijheid krijgen.
Zo duurde het niet lang of er ging bij de huistechniekers een lampje branden over hoe ze de trekken naar hun zin wilden bekabelen. Die zelfbouw aanpassingen kwamen niet toevallig: ze werden deels ingegeven door noodzaak omdat het budget krap werd. Maar toch wisten ze van de nood een deugd te maken, ze kregen van hun directie de vrije hand en ook de aannemer was niet te beroerd om de kleine modificaties te helpen uitvoeren.
In plaats van met losse breakouts te werken, plaatsten ze 16 vaste stopcontacten op elke trek, met op het einde een aansluiting voor een multikabel. Wie wat van mode kent, weet dat eenvoud en elegantie hand in hand gaan. Dat is ook zo voor podiumbekabeling. Hier is geen Gordiaanse knossel van kabels meer, maar een erg nette manier van patchen. Bovendien wordt op deze manier de op- en afbouwtijd aanzienlijk verkort.
Dit voorbeeld toont nog maar eens aan hoeveel makkelijker het is om in harmonie te blazen. De technici krijgen de ruimte om hun wereld achter het gordijn naar goeddun-

ShowTex
AMAZING STAGE FABRICS IN MC
info@showtex.com • www.showtex.com • www.showtexr

ken in te richten en de zaal krijgt de uitrusting die ze nodig heeft. Uiteindelijk vaart iedereen daar wel bij. Het is aangenamer werken, waardoor de dienstverlening niet gauw in de verdrukking zal geraken. Wat er dan weer voor zorgt dat de gebruikers van de zaal – de verenigingen en de bezoekende gezelschappen – bediend worden. Het publiek zit er ook figuurlijk in een zetel en omdat het er aangenaam toeven is, komt men ook graag terug...
Natuurlijk kan je moeilijk stellen dat er een rechtstreeks verband is tussen een trekkenwand en een tevreden publiek, maar het voorbeeld van De Adelberg toont wel hoe een goede werking op alle echelons tot een mooi resultaat kan leiden. Wie naar oplossingen zoekt voor vraagstukken waarmee vele kleinere theaters en cultuurcentra worstelen (techniek, logistiek, financiëel), moet misschien eens een kijkje gaan nemen in Lommel. De manier waarop daar over noden en wensen wordt nagedacht, mag best wat school maken. ■

Technische fiche CC De Adelberg
Zaal:
Diepte : 20,50m
Breedte : 19,50m
Hoogte : 06,50m
Toneel:
Diepte : 07,60m
Breedte : min. 09,00m max. 13,60m
Hoogte : 06,00m

Licht
4 lichttrekken met maximale belasting van 250kg
7 decortrekken met maximale belasting van 200kg
44 dimmers, 2,5kW IES Sinewave
54 dimmers, 2,5kW ADB Eurodim
12 dimmers, 2,5kW ADB Europack, digital

Geluid:
6 Luidsprekers Nexo PS15
2 Sub Nexo PS1200
Crest Audio Crest CA 6/9
Crown MA2400
6 Martin LE 400

EEN OUDE DAME KRIJGT EEN FACELIFT

WIJZIGINGEN AAN DE VLAREM REGELGEVING VOOR DE SCHOUWSPELZALEN

Marc Vandermeulen

Sinds 1946 bestaat er in de (toen nog federale) wetgeving een specifieke regelgeving voor de schouwspelzalen. Daaronder verstond men toen "schouwburgen, variététheaters en feestzalen, waarvan de speelruimte langs boven of langs onder uitgerust is met mechanische toestellen". In de meeste gevallen kunnen we dit wat korter uitdrukken met de term 'trekkenwand'. Bovendien vielen ook "zalen uitgerust met een projectiescherm van minstens vier vierkante meter" hier onder, kortom: bioscopen.

Er was ook wel dringende nood aan enige regelgeving, vooral als je weet dat in die periode de meeste films nog van echt celluloid waren vervaardigd, wat qua ontvlambaarheid kon wedijveren met flashpapier. Bovendien werden die films ook nog eens geprojecteerd door middel van een koolspits-projector: een lichtbron die volledig in de vrije lucht brandde, te vergelijken met een lastoorts, op korte afstand van de brandbare pellicule. De gevolgen lieten zich raden: nogal wat bioscopen zijn in vlammen opgegaan.
Intussen is de situatie in schouwburgen, theaterzalen en bioscopen al lang niet meer vergelijkbaar met die van toen. Toch bevatte de regelgeving lange passages die nog naar die situatie verwezen, onder andere de verplichting om een oprol-kamertje te hebben dat gescheiden is van de projectiekamer en de bijzondere eisen aan het traject van elektrische kabels door het gebouw. Er werden in de loop der jaren wel een aantal kleinere aanpassingen doorgevoerd. Ook werd deze regelgeving die oorspronkelijk tot het ARAB (algemeen reglement voor de arbeidsbescherming) behoorde, overgeheveld naar het VLAREM (Vlaams reglement voor milieuvergunning).

Een belangrijke première voor STEPP

Er zijn echter in 2013 belangrijke wijzigingen doorgevoerd, die in 2014 van kracht zullen worden. Voor het eerst in de geschiedenis van Stepp (en van zijn voorganger BASTT) kregen we als steunpunt de mogelijkheid om input te geven, voorstellen tot bijsturing in te dienen en in rechtstreeks overleg te gaan met het departement LNE (Leefmilieu, Natuur en Energie) van de Vlaamse Overheid. Een aantal van die voorstellen kwamen ook daadwerkelijk in de nieuwe versie terecht, naast andere wijzigingen die door andere betrokkenen werden aangebracht.

De teksten van het VLAREM die voor podiumsituaties relevant zijn, kan je vinden onder de link aan het eind van dit artikel. Voorlopig staan daar nog de oude versies. De nieuwe teksten zullen er eerstdaags verschijnen.

Voor het eerst in de geschiedenis van Stepp kregen we als steunpunt de mogelijkheid om input te geven en voorstellen tot bijsturing in te dienen in rechtstreeks overleg met de Vlaamse Overheid.

De betreffende regelgeving (Hoofdstuk 5.32 van titel II van het VLAREM: "Ontspanningsinrichtingen en schietstanden") bestaat uit vijf grote afdelingen.

- Afdeling 5.32.1: Algemene bepalingen.
- Afdeling 5.32.2: Inrichtingen met muziekactiviteiten. Hier vind je bijvoorbeeld ook de bepalingen in verband met geluidsniveaus.
- Afdeling 5.32.3: Schouwspelzalen
- Afdeling 5.32.4: Bijzondere voorschriften ten aanzien van schouwburgen, variététheaters en feestzalen, met een speelruimte langs boven of langs onder uitgerust met mechanische toestellen
- Afdeling 5.32.5. Bijzondere voorschriften ten aanzien van bioscopen waar ontvlambare films afgedraaid worden. Deze afdeling wordt in de nieuwe versie echter volledig geschrapt. Er worden nauwelijks nog dergelijke films vertoond, en met de ontvlambaarheid van een digitaal mediabestand lijkt het tot op heden nog wel mee te vallen.

We overlopen even de belangrijkste wijzigingen, maar het overzicht is natuurlijk onvolledig: dit artikel wil geen vervanging zijn voor de originele tekst.

Aanpassingen aan het algemeen kader

In vorige versies werd een tamelijk vage terminologie gehanteerd als het ging over brandwerende, brandvertragende of "moeilijk brandbare" materialen. In de nieuwe versie wordt expliciet naar Euronormen verwezen. Het blijft wel nog steeds zo dat deze termen en bijhorende normen van toepassing zijn op de vaste inrichting van het gebouw en niet op een tijdelijk opgesteld decor. Ondanks wat daar vaak over beweerd wordt, zijn er in Vlaanderen tot op heden geen algemene verplichte normen over de brandbaarheid van een tijdelijk decor en heeft de plaatselijke brandweercommandant het laatste woord over wat hierbij toelaatbaar is en wat niet. Er kunnen hierover wel bepalingen zijn in meer lokale regelgeving.
Ter vergelijking: Nederland kent wel een zogenaamde "Brancheregeling Brandveiligheid van decors, doeken en decoratiemateriaal". Dat is geen verplichte wet, maar wel een soort code van goede praktijk die met medewerking van alle betrokkenen werd opgesteld. Mocht iets dergelijk ook

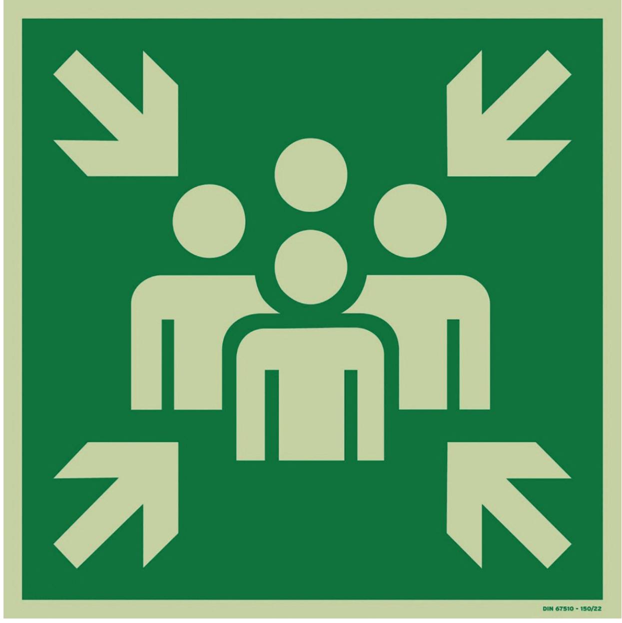

in Vlaanderen tot stand komen, wordt het wellicht voor reizende gezelschappen duidelijker naar welke normen zij zich dienen te richten. Momenteel houdt een tournee langs dertig gemeenten het risico in dat je ook met dertig verschillende brandweercommandanten moet onderhandelen.

Momenteel houdt een tournee langs dertig gemeenten het risico in dat je ook met dertig verschillende brandweercommandanten moet onderhandelen.

Er wordt nu ook gestipuleerd dat een veiligheidsdossier moet worden bijgehouden en op vraag ter beschikking gesteld. Dit dossier moet ondermeer de volgende zaken bevatten: brandattesten, keuringsverslagen, noodplan en samenstelling van de interventieploeg.
Alle specifieke voorschriften omtrent de elektrische installatie zijn uit de teksten verwijderd en vervangen door de vermelding dat de installatie aan het AREI moet voldoen. Dat kon moeilijk al in de oorspronkelijke regelgeving van 1946 staan, vermits het AREI pas van 1981 dateert. Ondermeer de vermelding dat de leidingen in stalen buizen moeten lopen, is verwijderd. Wel wordt vermeld dat een autonome stroom-

bron de werking van installaties die tijdens een brand noodzakelijk in dienst moeten blijven, voor minstens een uur moet waarborgen. Men doelt dan vooral op veiligheidsverlichting en noodverlichting, rook- en warmteafvoer en installaties voor melding, waarschuwing en alarm.

Schouwspelzaal of niet?

Uit afdeling 5.32.3 werd de toevoeging "langs onder of boven uitgerust met mechanische toestellen" geschrapt. Dit heeft belangrijke gevolgen, want nu wordt duidelijk dat deze afdeling 5.32.3 dus ook van toepassing is op een heleboel zalen en theaters die geen trekkenwand hebben. Dat was eigenlijk al langer het geval, maar door een ongelukkige formulering kon het anders geïnterpreteerd worden. Deze afdeling behandelt vooral de tribuneconstructie, de vereiste afmetingen van zitplaatsen en van toe- en uitgangswegen. In de praktijk richtten veel zalen zonder trekkenwand zich hiervoor toch al op het VLAREM, bij gebrek aan andere richtlijnen. Ook veel lokale, vooral gemeentelijke regelgeving is duidelijk hierop geïnspireerd.

Meer aandacht voor tribunes

Een toegevoegde zin maakt de VLAREM voorschriften nu ook expliciet van toepassing op tijdelijke of uitschuifbare tribunes. Het betekent ondermeer dat ook deze tijdelijke tribunes moeten in dienst gesteld worden door een bevoegd persoon vóór er publiek mag op plaatsnemen. Dat kan gebeuren door een externe keuringsorganisatie, maar ook door een persoon die door de organisator werd aangesteld om de veiligheid van de tribune en de conformiteit met de regelgeving schriftelijk vast te stellen. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van een checklist, waarna een gedateerde en ondertekende verklaring bewaard wordt.

De toegang tot de ruimte onder een tijdelijke tribune moet onmogelijk gemaakt worden voor publiek of andere onbevoegde personen. Elke vorm van opslag is op deze plaats verboden. Het betekent dus dat het niet meer toegelaten is om bijvoorbeeld versterkerracks of dimmers onder de tribune op te stellen. De reden hiervan is dat opslagruimte meestal een extra brandbelasting met zich meebrengt, en in het geval van werkende elektrische toestellen zoals dimmers of versterkers wordt hier ook nog eens een mogelijke ontstekingsbron aan toegevoegd. Wanneer dit pal onder het publiek gebeurt, zou dat uiteraard een aanzienlijk risico opleveren. Bovendien is het zo dat het vroegtijdig vaststellen van een beginnende brand op deze plaats moeilijker is en allicht met enige vertraging gepaard gaat, zowel door mensen als door branddetectoren.

Een aantal kleinere wijzigingen is bedoeld om de leesbaarheid te verbeteren of onduidelijkheden en misverstanden uit de weg te ruimen. Er stond al langer in de

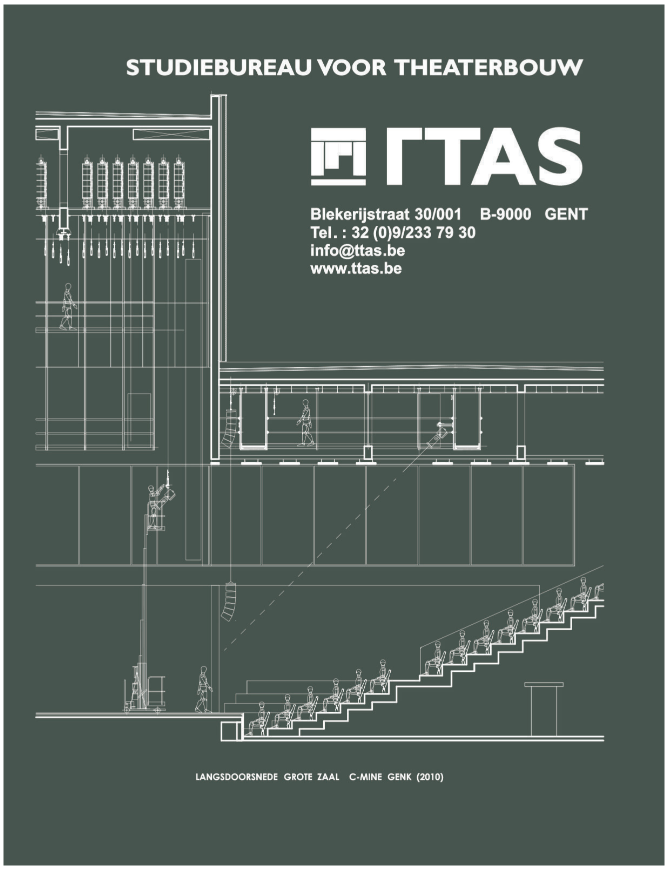

tekst dat zitplaatsen stevig verankerd moesten worden. Nu wordt ook verduidelijkt dat dit niet noodzakelijk aan de vloer hoeft te zijn, maar dat aan elkaar verankerde stoelen ook kunnen volstaan. Het gaat er om te verhinderen dat stoelen in een panieksituatie al te gemakkelijk omver kunnen worden gegooid zodat ze de evacuatiewegen zouden versperren. Trappen moeten volle stootborden hebben en treden die niet verder dan 5cm uitsteken buiten het stootbord. Ook dit is niet nieuw, maar nu wordt toegevoegd dat deze eisen enkel gelden indien de trap moet dienen als evacuatieweg in stijgende richting. In dat geval is er immers risico dat mensen met hun voeten achter de open trappen zouden blijven haken en struikelen. Gebeurt de evacuatie enkel in dalende richting, dan heeft men dit risico niet. Wel nieuw is het feit dat dit nu ook zal gelden voor tijdelijke tribunes die bijvoorbeeld samengesteld zijn uit praktikabels. Hierbij zijn meestal geen volle stootborden voorzien.

Melding en signalisatie

De signalisatievereisten worden vrij sterk uitgebreid. Zo zullen schouwspelzalen moeten beschikken over een autonome alarminstallatie met vooraf ingesproken ontruimingsinstructie en over zogenaamde 'low level lighting': verplichte bijkomende signalisatie op maximum 40 cm van de vloer (verlicht of fluorescerend) in publieke delen van het gebouw.

De lijn onder het brandscherm wordt wat dunner

Een andere belangrijke wijziging betreft het brandscherm. In de afdeling 5.32.4 (die dus wel nog steeds alleen geldt voor zalen met een trekkenwand) werd vroeger gesteld dat "het brandscherm steeds binnen 30 seconden moest kunnen sluiten". Deze eis ging echter deels voorbij aan de voornaamste functie van het brandscherm, namelijk het overslaan van vuur en rook van op het podium naar de publieksruimte beperken. In veel gevallen bereikt men dit door een drukverschil te creëren tussen podium en zaal, en door het gepast dimensioneren van rookafvoer bovenaan en luchtinlaat onderaan.
Zo'n drukverschil kan vaak beter gerealiseerd worden als het brandscherm niet volledig gesloten is, maar nog in een aanzuigopening voorziet. Deze redenering bespraken we meer dan tien jaar geleden al eens in een artikel in Proscenium, en ze heeft nu dus haar weg naar de wetgeving gevonden.

De bepaling wordt aangepast tot "het brandscherm moet in 30 seconden tot op zijn functionele hoogte dalen". Wat precies die functionele hoogte is, moet in overleg met de brandweer bepaald worden, maar hoeft dus niet meer in alle gevallen de hoogte van de podiumvloer te zijn.
Het kan er op termijn toe leiden dat er enige flexibiliteit ontstaat over wat wel of niet onder het brandscherm mag opgesteld worden, op voorwaarde dat het brandscherm zijn functie (vuur en rook uit het publieksgedeelte weghouden) kan blijven vervullen. De lijn onder het brandscherm is alleszins niet meer vanzelfsprekend heilig.
Een ander belangrijk aspect daarbij is de juiste coördinatie tussen brandscherm en rookluiken. Hierover werd in de vroegere teksten helemaal niets gezegd, nu wordt het verplicht om de instructies voor het bedienen van de combinatie van beide samen duidelijk zichtbaar aan te brengen. Ondermeer de volgorde waarin rookluiken en brandscherm worden gebruikt, is belangrijk.

Tot slot

Er zijn er een aantal wijzigingen gebeurd die niet zullen gelden voor al bestaande zalen, maar wel voor nieuwe zalen (vergunning uitgereikt na 1 juli 2014). Het gaat onder andere over hellingen van meer dan 10% die niet meer mogen meegeteld worden als toe- en uitgangswegen.

Stepp had ook een aantal wijzigingen voorgesteld die niet werden opgenomen in deze aanpassing, maar die wellicht nog voer voor discussie zijn in het kader van de volgende aanpassingsronde.
Zo was er het voorstel om het concept van een theatertoren niet te beschrijven op basis van de aanwezigheid van mechanische toestellen, maar op basis van het verschil tussen de hoogte boven de podiumvloer en de hoogte boven het publieksgedeelte. Dit hoogteverschil speelt immers een grote rol bij het gedrag van rook en vuur, en bij het functioneren van een brandscherm en van rookluiken.
We kregen wel al het duidelijk signaal dat we ook bij een volgende gelegenheid weer betrokken partij kunnen zijn. ■

Links

http://navigator.emis.vito.be/milnav-consult/consultatieLink?wettekstId=9484&appLang=nl&wettekstLang=n

Productie

450 JAAR SHAKESPEARE

Twee producties in HetPaleis

Hendrik Van Eycken

In 2014 zou Shakespeare 450 geworden zijn. De schrijver wordt daarom wereldwijd in de bloemen gezet. Niet dat Shakespeare ooit van de affiche verdwenen is, daarvoor is zijn werk te belangrijk. Het diende als basis voor ontelbare muziekwerken en opera's. En van bij het ontstaan van de film zijn Shakespearestukken verfilmd.

Rond zijn persoon hangt een grote mystiek, gevoed door de vele onbeantwoorde vragen. Wie was hij eigenlijk? Hoe zag hij eruit? En schreef hij echt al die meesterwerken in zijn eentje? Sommigen beweren zelfs dat ze eigenlijk van de hand van een vrouw zijn. Het blijft dus een intrigerende figuur, die de laatste decennia alleen maar aan populariteit heeft gewonnen.

Getuige hiervan is zeker het immense succes van The Globe Theatre in London, een reconstructie van een theater uit de tijd van Elizabeth I, waar vandaag de stukken nog steeds volgens gebruiken uit de renaissance worden gespeeld. Niet alleen de kostuums, ook de theatermachinerieën zijn historisch correct. Uit respect wordt er ook in de tekst geen letter geschrapt.
Toch hebben de Britten bewondering voor de vrije manier waarop wij op het vasteland met Shakespeares taal omgaan.

Tijdens de paasvakantie wijdde Klara een reeks uitzendingen

Zo kan elke nieuwe generatie theatermakers zijn interpretatie geven aan de tekst. Tevens de ideale manier om een nieuwe generatie publiek te laten kennismaken met theater van 400 jaar geleden dat ons vandaag nog steeds kan beroeren.

aan hem onder de naam 'Neem nu Shakespeare'. Daar werd vooral ingegaan op zijn oerthema's. Eén van de sprekers verwoordde perfect waarom de Britse bard vandaag nog steeds onze aandacht trekt. 'Het zit hem niet in wat Shakespeare heeft geschreven, maar de kracht zit hem in wat hij niet vertelt.' Zo kan elke nieuwe generatie theatermakers zijn interpretatie geven aan de tekst. Tevens de ideale manier om een nieuwe generatie publiek te laten kennismaken met theater van 400 jaar geleden dat ons vandaag nog steeds kan beroeren.

HetPaleis, een huis voor kinder- en jeugdtheater uit Antwerpen, zette dit seizoen twee van zijn bekendste stukken op de affiche. 'Romeo and Juliet' in een bewerking en regie van Simon De Vos, en 'Azen' geschreven en geregisseerd door Dimitri Leue naar 'Othello, the Moor of Venice'.
Simon De Vos houdt zich heel dicht bij het origineel, terwijl 'Azen' is doortrokken van de typische woordspelletjes van Leue. Wat beide producties gemeen hebben, is een indrukwekkende scenografie. En uiteraard ook live muziek zoals dat de gewoonte was in Shakespeares tijd.

'Romeo en Julia' baadt in jeugdig geweld. Het wordt opgevoerd door voor het grootste deel bijna afgestudeerde acteurs, die zich vol overgave in het spel gooien. Dit enthousiasme draagt ook bij aan de tragiek van dit liefdesverhaal. Deze productie loopt niet in de val van melodrama, zoals dat bij sommige ensceneringen wel eens durft te gebeuren.

Simon De Vos heeft behoorlijk de schaar gezet in personages en sommige gewoon veel jonger gemaakt, zoals Donna, oorspronkelijk de min, die nu de beste vriendin wordt van Julia. Dit geeft een veel krachtiger dynamiek. Hij wou ook dat de tekst herkenbaar werd voor een jong publiek. Ook daar werd drastisch in gesnoeid. En toch blijft deze tekst heel erg trouw aan het origineel.
We krijgen pubers, puur en naïef, op zoek naar zichzelf, op zoek naar de andere, aftastend en broos. Dit alles in een wereld die dat niet toelaat. Een wereld die zich zelf behoorlijk kinderachtig gedraagt.
Deze wereld wordt voorgesteld, op een voor de rest lege scène, door twee immense metalen constructies, een soort torens. Symbool voor de twee rivaliserende families of op een universeler niveau misschien voor grootmachten in conflict. Simon voegde aan de tekst een paar goedgekozen fragmenten van VN-resoluties toe.
In de torens zitten een reeks trappen die deel uitmaken van het speldispositief. Hier wordt zuinig mee omgesprongen. Het is dan ook een indrukwekkend beeld als deze torens in beweging worden gezet door zowel spelers als podiumtechnici.

Die soberheid zorgt ervoor dat wordt scherpgesteld op het spel en de acteursprestaties. De muziek van twee drummers,die nauw bij het creatieproces betrokken werden, zorgt voor een constante dreiging, het geweld en het gevaar is nooit ver weg.
Deze 'Romeo en Julia' sluit zo slim aan bij de leefwereld van het jonge publiek dat de twee uur voorbijvliegen. De productie won dit jaar de Cutting Edge Award en wordt volgend seizoen door HetPaleis hernomen.

Van een heel andere orde is 'Azen'. Dimitri Leue draaide het helemaal naar zijn wereld van taalspelletjes en woordspelingen. Hij geeft elk personage zijn eigen taaltje. Het meest typische Leuetaaltje is voor Othello, die zeer verheven spreekt, met woorden als embrasseren.
Centraal staan vier personages, Othello, zijn vrouw Desdemona, Jago en zijn vrouw Emilia. De grote intrigant is Jago, die vanuit zijn ziekelijke jaloezie ten opzichte van Othello alles en iedereen manipuleert om zijn zin te krijgen.
Leue: "Azen is de natte droom van Jago. Alles wat hij bedenkt, lukt.' Bij Shakespeare wordt Jago op het einde onthoofd. Bij Leue niet. "Azen eindigt met een dubbel gevoel. Jago is supergelukkig, want hij heeft zijn doelen bereikt. Het publiek zal iets minder gelukkig zijn en medelijden hebben met Desde-

mona, die voor de rest van haar leven afhankelijk is van Jago.'

Het stuk dateert uit 2001 maar kreeg nu een tweede, aangepast leven.
Dat wordt een tangoversie. 'Tango is heel erg passioneel, je danst het erg 'samen'. 'Azen' gaat net zoals tango over relaties tussen mensen – de bereidheid om te volgen, de bereidbaarheid om te leiden, of juist de weigering om te volgen of te leiden.'

De voorstelling opent dan ook met een milonga, een tango dansfeest. De toeschouwer ziet echter niks van deze wereld. De scèneopening is volledig afgesloten door verticale stroken, een beetje zoals een gordijn met lamellen. Tien tangoparen zorgen voor de sfeer. Daartussen ontstaan er intieme gesprekken die we enkel kunnen volgen via een livefeed met camera's. Beelden worden op de matte kant van de lamellen geprojecteerd. Af en toe wordt er één van de stroken geopend en dan ontdekken we dat de andere kant een spiegelvlak is. Daarvan maakt de camera af en toe gebruik, wat interessant beeld oplevert.
De mobiele stroken passen ook perfect in de jaloerse wereld van Jago, waar roddel en beloeren schering en inslag zijn. Dat wordt in dit decor handig uitgespeeld.

Het feit dat de camera de spelers soms op de huid zit, zorgt ervoor dat er ook filmisch geacteerd wordt, subtiel en emotioneel correct. De camera wordt er niet gratuit bijgehaald, maar kan beschouwd worden als een filmploeg voor een realityreeks waar één of andere celebrity wordt gevolgd. De cameraman wordt ook een volwaardig personage, Mijnheer Konijn.

Naarmate het verhaal zich verder van de beschaafde wereld afspeelt, wordt de camera er steeds minder bij betrokken. Hoe dichter we naderen op een geïsoleerd eiland, hoe minder er op de scène staat. De lamellen worden als gordijnen opzij getrokken. Wat overblijft, is een grote leegte. Een leeg vlak gevuld met lijken. Allemaal netjes geordend door Emilia, die daarna zelf gedood wordt. Allemaal slachtoffers van Jago. Het publiek blijft zitten met een ongemakkelijk gevoel. Deze keer heeft het kwaad getriomfeerd. ■

Hendrik Van Eycken is verbonden aan de educatieve dienst van Opera Vlaanderen als begeleider/regisseur schoolprojecten, lesgever drama en freelance regisseur.

Studiebureau voor Theatertechnieken

Adviseur voor overheid, theater en architect
Partner bij internationale prijsvragen

'Een goed theater is een warme, feestelijke uitgaansplek voor het publiek, een gastvrije speelplek voor artiesten en een efficiënte, veilige werkplek voor alle medewerkers.'

Schouwburgen - Culturele Centra - Concertzalen - Muziekcentra - Polyvalente zalen

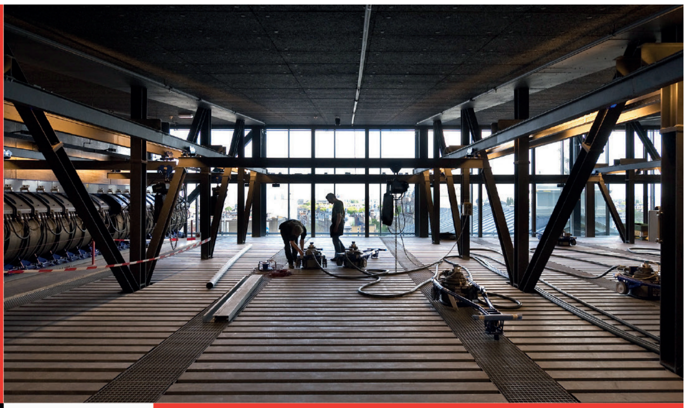

theater advies bv

Ontwerp en Advies:

Toneeltechniek en hijsinstallaties
Belichting, audio, zetels en stoffering
Europese aanbestedingen
Nieuwbouw en renovatie

Zaalindeling en zichtlijnenstudies
Logistiek van mens en materiaal
Haalbaarheidsstudie en lastenboek omschrijving
Planning en budgetcontrole

theateradvies bv
Herengracht 160
1016 BN Amsterdam
Tel +31 (0)20-627 2248
info@theateradvies.nl
www.theateradvies.nl

NIEUWE WERKLOOSHEIDSREGELS VOOR TECHNICI IN DE ARTISTIEKE SECTOREN

Chris Van Goethem

Vanaf april zijn er een aantal nieuwe regels in voege voor technici die activiteiten in artistieke sectoren uitvoeren. ACOD cultuur organiseerde een infomoment en wij gingen luisteren. We zetten hieronder de belangrijkste elementen op een rijtje.

Technische activiteiten in de artistieke sector
De technische activiteiten in de artistieke sector zijn nu duidelijk en strikt gedefinieerd. Met technische activiteiten in de artistieke sector bedoelt men activiteiten als technicus of in een ondersteunende functie en die bestaan uit:
1) meewerken aan de voorbereiding of de openbare voorstelling van een geesteswerk waaraan minstens één podiumkunstenaar fysiek deelneemt of aan de registratie van een dergelijk werk
2) meewerken aan de voorbereiding of de productie van een film
3) meewerken aan de voorbereiding of de uitzending van een radio- of televisieprogramma van artistieke aard
4) meewerken aan het tentoonstellen van een artistiek werk in het domein van de beeldende kunsten of meewerken aan de voorbereiding daarvan.
Concreet gaat het bijvoorbeeld om productieleider, klanktechnieker, lichttechnieker, theatertechnieker, podiumbouwer, verantwoordelijke casting, regieassistent, souffleur, kleder, kostuumontwerper, kapper, pruikenmaker, grimeur, rekwisiteur of decorbouwer.
De sector waarin de activiteiten zich voordoen, heeft op zich geen belang meer. Dat betekent meteen ook dat je zelf zal moeten aantonen dat het wel degelijk om dergelijke activiteiten gaat. Dit is niet altijd evident als je bijvoorbeeld via een verhuurbedrijf of een crewservice meewerkt aan een productie.
Het is dan ook van het grootste belang om alles wat je doet te documenteren. Naast de C4 die je op het eind van elke tewerkstelling krijgt en het contract, kan je zelf informatie verzamelen van de artiesten of voorstellingen waarvoor je

werkt (programmaboekjes en dergelijke). Let ook goed op dat bijvoorbeeld bij interimwerk het juiste paritaire comité is opgegeven.

Bescherming tegen degressiviteit (Neutralisatievoordeel).
De werkloosheidsuitkering is degressief in drie periodes, die zijn opgedeeld in fases. De eerste periode van één jaar wordt opgesplitst in drie fases (11, 12 en 13). De uitkering zakt telkens men in een volgende fase terechtkomt.
In tegenstelling tot tewerkstelling in andere sectoren, is het in de artistieke sector gebruikelijk om met korte tijdelijke contracten te werken. Hierdoor is het (bijna) onmogelijk om met de normale berekeningswijze terug naar de eerste fase te springen. Hierdoor zou iemand die nochtans een redelijk

werkvolume heeft, toch steeds verder dalen in de trappen en dus in het bedrag van de uitkering.
Voor activiteiten van technici bestaat nu de mogelijkheid om **bescherming tegen de degressiviteit** te vragen als men 156 werkdagen in een periode van 18 maanden in loondienst heeft gewerkt. Het moet daarbij gaan om minimum 104 dagen technische activiteiten in de artistieke sector met contracten van zeer korte duur (minder dan 3 maanden). De referteperiode van 18 maanden wordt verlengd indien er een ononderbroken arbeidsongeschiktheid in valt van minstens 3 maanden. Men moet dit in de laatste twee maanden van de eerste periode (eerste 12 maanden) zelf aanvragen bij zijn uitbetalingsinstelling.
Deze voordeelregel (vroeger KB 116§5) zorgt ervoor dat de uitkering niet zakt. Men komt in de zogenaamde fase 14, een uitzonderingsfase van de eerste periode terecht. De werkloosheidsuitkering wordt berekend op het laatste contract van min. vier weken.
De **bescherming wordt verlengd** met 12 maanden als men in het afgelopen jaar minstens 3 arbeidscontracten van zeer korte duur (minder dan drie maanden) kan aantonen in de artistieke sector, die overeenstemmen met minstens 3 arbeidsdagen. De technicus dient ook dit zelf aan te vragen/aan te tonen binnen de periode dat hij recht heeft op bescherming. Men blijft dan in fase 14 en de uitkering bedraagt 60 % van het dagloon (begrensd op loongrens A (fase 2).
Om **terug te keren naar (fase 11 van) de eerste werkloosheidsperiode** moeten technici opnieuw 156 werkdagen in een periode van 18 maanden aantonen, waarvan minimum 104 technische activiteiten in de artistieke sector met contracten van zeer korte duur (minder dan 3 maanden). Bij de aanvraag mag men geen prestaties gebruiken die reeds bij een eerdere aanvraag in aanmerking werden genomen. De aanvraag kan slechts na een onderbreking in de werkloosheid van minstens 4 weken. Je moet met andere woorden 4 weken gewerkt hebben om opnieuw een aanvraag in te dienen. Dat kan je doen wanneer je je opnieuw inschrijft bij de uitbetalingsinstelling.

Weigering van een passende dienstbetrekking
Men mag in principe geen passende dienstbetrekking weigeren wanneer men werkloos is. In principe gaat men er van uit dat een passende betrekking in elke willekeurige sector kan voorkomen. Wanneer een technicus 156 werkdagen in een periode van 18 maanden aantoont (alweer: waarvan minimum 104 technische activiteiten in de artistieke sector met contracten van zeer korte duur (minder dan 3 maanden)) dient hij niet in te gaan op een niet-artistiek werkaanbod. Men gaat er dan van uit dat, gezien het volume dat hij binnen de artistieke sector werkt, een betrekking buiten de sector niet passend is.
Opgelet, hier gaat het telkens om de periode van 18 maanden die voor de weigering valt. Je moet dus in principe op elk moment kunnen aantonen dat je 156 dagen hebt gewerkt in de periode van 18 maanden.

De cachetregel
De cachetregel maakte het mogelijk om artistieke prestaties die als taakloon (bepaald werk) werden betaald, om te zetten naar een groter aantal dagen om te voldoen aan de minimum tewerkstelling om het recht op uitkering te bekomen.
De regelgeving is nu veel helderder. Technici kunnen geen gebruik maken van de cachetregel omdat de opdracht per definitie gebonden is aan een bepaalde uurregeling.
Wanneer je als technicus ook artistieke prestaties levert, wordt het allemaal veel ingewikkelder. Stel dat je de ene week een ontwerp maakt en de andere week de techniek doet voor een ander gezelschap. Je valt dan onder twee uitzonderingsstatuten.
Om te bepalen of een activiteit al dan niet artistiek is, kan je terugvallen op de lijst die de commissie kunstenaars heeft opgesteld. Uiteindelijk zijn zij het die bepalen welke beroepen wel of niet in aanmerking komen. Dat de lijn soms moeilijk te trekken is, blijkt uit het feit dat de decorontwerper bijvoorbeeld wel en de kostuumontwerper niet als een artiest worden beschouwd.
Als je twijfelt aan de aard van je prestaties of je wil meer informatie over de consequenties kan je terecht bij je vakbond of bij het kunstenloket. ■

Bronnen:
RVA Infoblad T146, Wat is het gevolg van een technische activiteit in de artistieke sector?
RVA infoblad T53, Wat is de invloed van een artistieke activiteit op uw volledige werkloosheid? (te vinden op www.rva.be)
www.acodcultuur.be
www.acvcultuur.be
www.kunstenloket.be

KOM JE GEDACHT ZEGGEN OP DE STEPP-WERKGROEPEN!

Beste,

Ruim 2 jaar geleden transformeerde BASTT tot volwaardig steunpunt voor de ontwerpende, producerende en technische krachten van de brede culturele sector onder de naam STEPP. STEPP wil garant staan voor degelijke ondersteuning van haar leden en de sector door middel van thematische symposia, advies, verspreiding van expertise, opleidingen, sensibilisering en een driemaandelijkse tijdschrift.

Die transformatie bracht in eerste instantie vooral een deel praktische zaken met zich mee, waaronder het nieuwe STEPP-magazine, maar er werd ook hard ingezet op het smeden van banden met andere steunpunten uit de sector en op professionele ondersteuning.

Nu is het hoog tijd om de inhoudelijke motor, uiteindelijk de basis van de werking van STEPP, aan te zwengelen. Daarom kwamen op vrijdag 20 juni in het CC Scharpoord in Knokke-Heist een eerste keer en simultaan 6 themawerkgroepen bijeen. Die themawerkgroepen moeten de inhoudelijke krijtlijnen voor de toekomst uitzetten, wat zich uiteindelijk moet vertalen in gerichte contactdagen, opleidingen, website, nieuwsbrieven en artikels.

Die 6 STEPP-werkgroepen werken rond de thema's 'geluid', 'licht', 'video', 'scènetechnieken', 'scenografie/decor' en 'infrastructuur'. De thema's 'opleidingen', 'duurzaamheid & innovatie', 'veiligheid', 'sector', 'ontwerp/design' evenals 'geschiedenis' zijn geen werkgroepen op zich maar vormen een rode draad door alle themawerkgroepen.

De werkgroepen werden zorgvuldig samengesteld uit een voorzitter, de lesgevers van de verschillende cursussen, onze bedrijfspartners en enkele sectorprofessionals. Niettegenstaande de aftrap is gegeven, is er in die werkgroepen ook nog steeds plaats voor jou. Kom ons vertellen waaraan jij in je dagelijkse praktijk nood hebt, zodat wij onze werking correct kunnen afstemmen op wat leeft op de scènevloer.

Wie zich geroepen voelt, kan zijn kandidatuur stellen via info@stepp.be; dan nodigen we je graag uit voor de volgende bijeenkomsten. Het is uiteraard niet de bedoeling dat het bij die ene bijeenkomst blijft.

Ondertussen houden we je vanzelfsprekend verder op de hoogte. In een volgend STEPP-magazine nemen we een graag een verslag op van 20 juni.

Alvast tot dan!

Frankie Goethals, voorzitter

Bert Moerman, ondervoorzitter

NIEUWS

ANTWERPSE BOURLA OP LIJST MEEST BEDREIGDE MONUMENTEN VAN EUROPA

De Bourlaschouwburg is één van de zeven erfgoedsites die dit jaar door de Europese erfgoedfederatie Europa Nostra is geselecteerd als meest bedreigde monumenten van Europa.
Met de lijst van 'The 7 Most Endangered' vraagt Europa Nostra aandacht en steun voor ernstig bedreigde monumenten. Volgens Europa Nostra is de Bourla dankzij de machinerie één van de enige theatergebouwen in Europa waar nog 19e-eeuwse opera's en theaterstukken kunnen worden opgevoerd in hun authentieke setting.
Naast de 19e-eeuwse theatermachinerie van de Bourla gaat het om de historische wijken Dolcho en Apozari in Kastoria (Griekenland), de citadel van Alessandria (Italië), de beiaard van het nationaal paleis in Mafra (Portugal), de houten kerken in het zuiden van Transsylvanië en het noorden van Oltenië (Roemenië), de 'Bunte Reihe' sociale woningen in Insterburg (Kaliningrad) en de synagoge van Subotica (Servië).
De houten machinerie van de Bourla is de laatste overblijvende van dat type van de gerenommeerde Franse decorbouwers Philastre en Cambon. In 1993 onderging het geheel nog een grondige renovatie naar aanleiding van Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa, waarbij een metalen structuur werd toegevoegd om zowel moderne als klassieke vertoningen mogelijk te maken. Het in de Bourla huizende gezelschap, het Toneelhuis, wil het pand echter grondig gemoderniseerd zien.

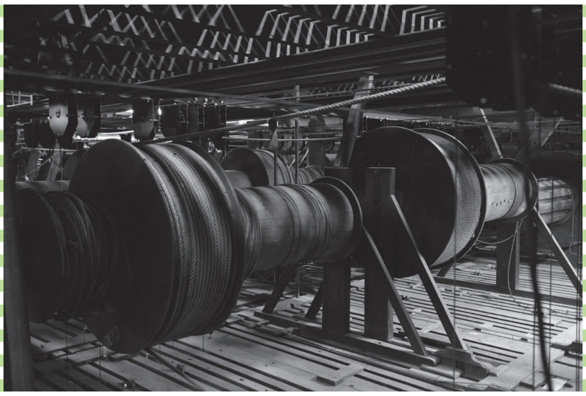

Copyright PERSPECTIV
Association of Historic Theatres in Europe

OISTAT

Romana Boskovic (Servië) is verkozen tot nieuwe voorzitter van de technische commissie, Andreas Bickel (Duitsland) en Loren Schreiber (VSA) zijn de nieuwe ondervoorzitters.
De OISTAT PCC bijeenkomst zal dit jaar samenvallen met een forum rond het thema 'Cultural Landmark and Its Communities'. In juni/juli 2015, houdt de OISTAT Costume Design Group de tentoonstelling 'Costume at the Turn of the Century' in Moskou, met kostuumontwerpen van 1990 tot 2015. Deelnemers moeten hun ontwerpen opsturen voor 1 juli 2014.

Romana Boskovic (Servië)

VECTORWORKS ONTWERPPRIJS

De Vectorworks Ontwerpprijs wil jongeren over de hele wereld helpen hun ontwerpvisie en -vaardigheden te ontwikkelen. Studenten in ontwerpgerichte opleidingen kunnen zich tot 30 juli 2014 inschrijven via de website www.vectorworks.net/scholarship/nl.
Een jury beoordeelt alle projecten en kiest in elke categorie - architectuur, interieur en exterieur - een winnaar.
De winnaars worden op 30 augustus bekendgemaakt.

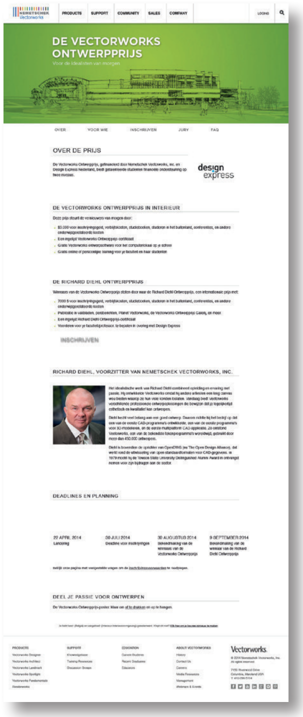

AGENDA

21 06 14

Bruiloft

Première van Bruiloft, een regie van Domien Van Der Meiren. Bruiloft is een bewerking van Bertolt Brechts 'Burgermansbruiloft' (1926). Voor de tweede keer werken Toneelgroep Maastricht en de Queeste samen aan een locatieproductie in de zomer. 'Bruiloft' wordt gespeeld in Festi-Village, een leegstaande feestzaal in de Boschstraat in Maastricht en daarna eveneens op locatie in Hasselt en Heerlen.

09 - 11 08 14

Festival des Brigittines

33ste editie van het Festival International des Brigittines, Centre d'Art contemporain du Mouvement in Brussel. Dit jaar onder het thema 'Pilotes et pirates en eaux troubles'.
28 tot 30 oktoberScreen4All Forum in het Centre National de la Danse in Pantin (nabij Parijs)

28 - 30 10 14

Screen4All

Screen4All Forum in het Centre National de la Danse in Pantin (nabij Parijs)

PRODUCTNIEUWS

Amptec

Amptec is de nieuwe distributeur voor DiGiCo in België en Luxemburg en stelde enkele nieuwe producten voor.
DiGiCo D2-rack 48 in 16 out in 96kHz.
Met het nieuwe D2 rack verhoogt DiGiCo niet alleen de sample rate en aantal I/O, maar ook de kwaliteit, door de converters van SD racks te gebruiken in het nieuwe D2 rack.De D2 beschikt nog over twee extra slots voor analoge, AES of Aviom uitgangen. Ook beschikbaar met 24 analoge en 24 AES ingangen.

D2-Rack

DiGiCo V685 beschikbaar

In de nieuwste DiGiCo software upgrade beschikt een SD9 over 24 flexi bussen (ipv 16 voorheen), een SD11 over 40 flexi kanalen (ipv 32 voorheen) en krijgen alle SD familieleden er een post fader insert bij.
Het aantal Waves multiracks verdubbelt van 16 stereo racks naar 32 stereo's. Upgraden naar V685 is gratis (support@ amptec.be).

DPA

DPA heeft een verbeterde versie van de d:screet™ miniatuurmicrofoon uit. De nieuwe trekontlasting op o.a. de SC4060 zou drie keer duurzamer zijn dan de vorige versie. Deze verbeteringen zijn beschikbaar op de 4060, 4061, 4062, 4063 en 4071 capsules.
Voor gebruik in een nog meer vijandige omgeving, bestaan nu ook de d:screet Heavy Duty Microphones, met stalen behuizing, een nog zwaarder uitgevoerde trekontlasting en dikkere 2,2mm kabel. Verkrijgbaar met 4060, 4061 en 4071 capsules.
Ook de d:fine headsets zijn nu beter bestand tegen de behandeling door onervaren gebruikers, acteurs... De set bestaat nu uit drie losse – en dus vervangbare - onderdelen. De 4066 en d:fine 66 hebben bovendien een demonteerbare beschermkap, zodat die gereinigd kan worden.

StaPoTech

StaPoTech BVBA heeft een nieuwe besturing ontwikkeld voor de kleinere theaterzalen met een maximum van 40 trommeltrekken. Deze nieuwste besturing heeft de naam Sencillo gekregen. De eerste Sencillo is in gebruik in CC De Adelberg in Lommel
Intussen is een hertekend ontwerp van een roedeboei in productie genomen. Met minder losse onderdelen zijn er minder handelingen nodig bij montage. Belastbaar tot 500kg.

Verbiest NV

Dingli telescoophoogwerkers, gestempelde uitvoering, AWP serie. De AWP serie is leverbaar met een werkhoogtebereik van 8 meter tot 14 meter. Tot 12 meter werkhoogte zijn de machines compact uitgevoerd. De machines zijn wendbaar en passen probleemloos door normale deuropeningen.

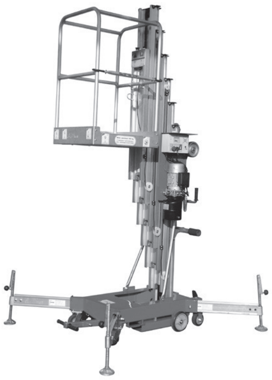

TDE-lighttech

TDE-lighttech, een bedrijf gespecialiseerd in custom made ledtoepassingen, stelt de Moodspot voor. Deze ledspot kan dezelfde sfeer creëren als halogeenverlichting, dimt tot 0%, beschikt over een kleurtoonregeling van 4000K (neutraal wit) - 1400K (zeer warm wit) en kan worden uitgerust met een 13° lens. In het AFAS Circustheater in Den Haag werden in de grote zaal (1851 personen) 100 Moodspots geïnstalleerd ter vervanging van Osram halogeenspots. Daarmee wordt nu dezelfde warme sfeer gecreëerd als met de halogeenspots, maar is er een energiebesparing gerealiseerd van ongeveer 2000Watt. *www.tde-lighttech.nl*

Neumann

Op prolight+sound 2014 werd de nieuwe generatie van de Neumann KH 120 nearfield monitor voorgesteld. In 2010 kwam Neumann voor het eerst met een speakerontwerp voor de dag en nu is er de verbeterde D versie. Deze is uitgerust met een extra BNC input voor AES/EBU of S/P-DIF formats (24-bit/192 kHz), zodat het signaalpad tot aan de monitor digitaal kan blijven.
Er is ook een digitale delay voorzien om synchronisatieproblemen mee op te lossen. Deze mogelijkheid tot compensatie kan ook gebruikt worden om plaatsing van de speakers te vergemakkelijken. Meer info op www.neumann.com.

Meer vertrouwd nieuws van de Duitse fabrikant is de nieuwe studiomicrofoon TLM 107. Dit is een vertrouwde grootmembraan condensator met meerdere polar patterns, maar de functies van de microfoon worden nu gestuurd door een nieuwe bediening. Het circuit kan een zeer hoge geluidsdruk onvervormd hanteren: tot 153 dB SPL. De TLM 107 kan geleverd worden in zwart of zilver. Een ophanging is inbegrepen. Richtprijs: 1212,- euro (excl. BTW). Meer info op www.tlm107.neumann.com.

Sennheiser

Sennheiser heeft naast de MK4 nu ook een condensator microfoon met groot membraan voor meer veeleisende studiotoepassingen. De MK 8 heeft een dubbel 1" diafragma, selecteerbare richtkarakteristiek, low-cut en pad. Meer info op www.sennheiser.com.

COLOFON

CONTACT
STEPP vzw
Sainctelettesquare 17
1000 Brussel
T: +32 2 203 92 06
E: info@stepp.be
W: www.stepp.be

MISSIE
STEPP vzw is het steunpunt voor de producerende, ontwerpende en technische krachten van de brede culturele sector. De organisatie is het aanspreekpunt actuele ontwikkelingen op het vlak van techniek, scenografie, architectuur, veiligheid en opleidingen in de culturele sector en haar zeer diverse subsectoren. STEPP vzw bundelt de krachten van de gehele sector om een constante uitwisseling van expertise teweeg te brengen. De organisatie is gesprekspartner in diverse comités, en organiseert op regelmatige tijdstippen studiedagen, symposia, netwerkmomenten en opleidingen.
STEPP vzw is lid van OISTAT en benadrukt daarmee het internationale kader van de hedendaagse culturele sector.

ACTIVITEITEN
STEPP vzw organiseert regelmatig bijeenkomsten in de vorm van symposia, informele meetings en workshops. Daarnaast bieden zij een uitgebreid cursusprogramma aan. Verdere informatie en een overzicht van de activiteitenkalender vindt u op onze website www.stepp.be.

TARIEVEN
STEPP leden krijgen alle 3 maanden het STEPP magazine gratis in hun bus. Daarbovenop krijgen onze leden korting bij alle STEPP activiteiten, en bij een aantal partnerorganisaties.
Lidmaatschap (1 jaar): 48,00 EUR
Groepslidmaatschap (1 jaar):
130 EUR / 260 EUR / 480 EUR
Student (1 jaar): 24,00 EUR
STEPP magazine (1 jaar): 40,00 EUR

Meer informatie op onze website www.stepp.be

DUURZAAMHEID
STEPP vzw zet zich in voor een duurzame cultuursector. Dit uit zich in al onze activiteiten en opleidingen.
STEPP is daarnaast ook partner in een aantal duurzaamheidsinitiatieven van partnerorganisaties.
STEPP vzw wil zo een motor zijn voor een duurzame cultuursector.

STEPP magazine #12

Bijdragen: Chris Van Goethem, Michael Yallop, Annelies Van de Vyver, Jan Decalf, Marc Vandermeulen, Hendrik Van Eycken.
Eindredactie: Jan Decalf
Corrector: Bert Moerman
Vormgeving: Jo Klaps, brusselslof.be
Cover: Chris Van Goethem
Druk: Drukkerij Paesen

STEPP magazine wordt gedrukt op 100% FSC gecertificeerd papier.
Eenheidsprijs: 12,00 EUR. Alle vorige nummers zijn beschikbaar op bestelling via www.stepp.be

BIJDRAGEN
Indien je zelf tekst of foto's wil bijdragen voor een volgend nummer, kan je contact opnemen met de redactie: magazine@stepp.be. De verschijningsdata van het STEPP magazine zijn 15/3, 15/6, 15/9 en 15/12.

ADVERTEERDERS
Amptec, Theateradvies BV, Showtex, Sennheiser, TTAS, DTS², PRG-EML, Verbiest, Controllux, Bose, Triple M, StaPoTech, Editions AS

Voor informatie over advertentiemogelijkheden mag u ons contacteren op sponsoring@stepp.be

Jaargang 3
Nr.12 – juni 2014
STEPP Magazine is een uitgave van STEPP vzw.
Verantwoordelijke uitgever: Frankie Goethals.

CC BY NC SA

Deze uitgave wordt ter beschikking gesteld overeenkomstig de bepalingen van de Creative Commons Public License, Naamsvermelding – Niet Commercieel - GelijkDelen België 3.0, http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/deed.nl

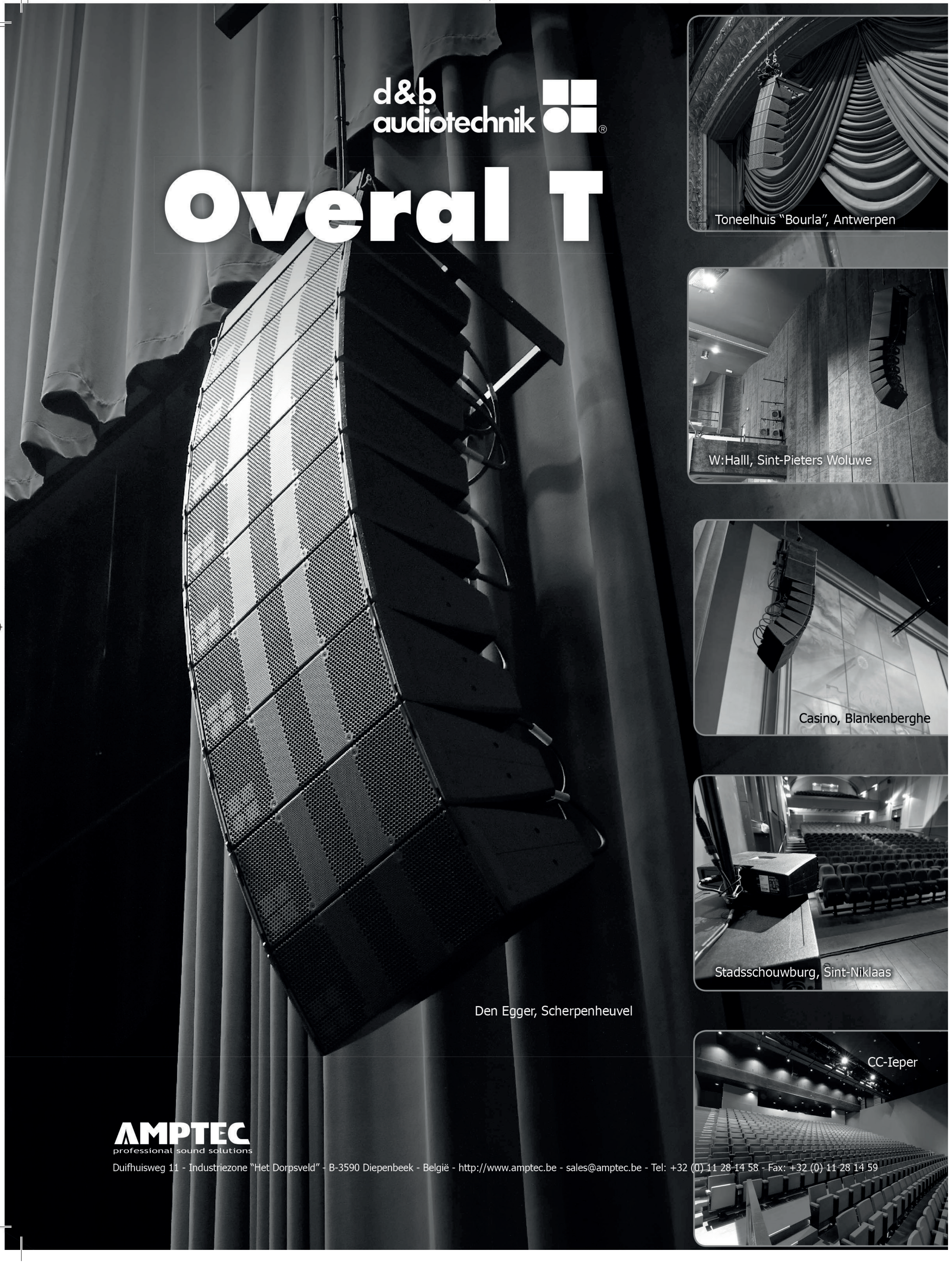

DPA
MICROPHONES

DPA versterkt.

De d:screet™ Miniature Microphones hebben vanaf nu standaard een verbeterde trekontlasting en stevigere kabel, zowel voor de 4060, 4061, 4062, 4063 en 4071 capsules. Hierdoor is de microfoon 3x duurzamer dan de vorige versie.
DPA heeft ook een heavy duty versie ontwikkeld, beschikbaar met 4060, 4061 en 4071 capsules. Zo wordt die 12x sterker dan het vorige model.

AMPTEC
professional sound solutions
Duifhuisweg 11 - Industriezone "Het Dorpsveld" - B-3590 Diepenbeek - België - http://www.amptec.be - sales@amptec.be - Tel: +32 (0) 11 28 14 58 - Fax: +32 (0) 11 28 14 59